

วารสารนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
THAMMASAT LAW JOURNAL

ชื่อเรื่อง: การพัฒนากฎหมายและมาตรการ ในการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์

ชื่อผู้แต่ง: กรรณิรมย์ โกมลารชุน และคณะ

การอ้างอิงที่แนะนำ: กรรณิรมย์ โกมลารชุน และคณะ, “การพัฒนากฎหมายและมาตรการ ในการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์,” วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปีที่ 49, ฉบับที่ 3, 522 (2563)

ผู้สนับสนุนหลัก

**SATYAPON
& PARTNERS**
THAILAND Intellectual Property Law Firm

Tax and Legal Counsellors
Seri Manop & Doyle

 SAIJO DENKI
ศูนย์เทคโนโลยีความเป็นเลิศทางวิชาการและผลงาน

ผู้สนับสนุนร่วม

CSBC
LAW OFFICES
www.csbc.law.co.th

โครงการวารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เลขที่ 2 ถนนพระจันทร์ แขวงพระบรมมหาราชวัง
เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200 โทร. 02 613 2169 อีเมล tu.lawjournal@tu.ac.th

การพัฒนากฎหมายและมาตรการ ในการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์* Improving Law of Witness Protection in Human Trafficking Cases

กรรกริรมย์ โกมลารจุน

อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

Kanpirom Komalarajun

Lecturer, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

ชวจารี เรียวแรงกุล

อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

Chavajaree Rieoraenkuson

Lecturer, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

อังค์วรา ไชยอนงค์

อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

Angwara Chaianong

Lecturer, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

นคร วัลลิภากร

อาจารย์ประจำ คณะนิติศาสตร์ปริดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

Nakorn Wallipakorn

Lecturer, Pridi Banomyong Faculty of Law, Dhurakij Pundit University

สุวัชลี เทพหัสติน ณ อัยุธยา

อาจารย์ประจำ ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Supachalee Devahastin Na Ayudhaya

Lecturer, Department of Law, Faculty of Sciences, Kasetsart University

วันที่รับบทความ 31 มีนาคม 2563; วันที่แก้ไขบทความ 9 กรกฎาคม 2563; วันที่ตอบรับบทความ 21 กรกฎาคม 2563

* งานวิจัย เรื่อง การพัฒนากฎหมายและมาตรการในการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์ ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บทคัดย่อ

การค้ามนุษย์เป็นปัญหาสำคัญระดับชาติที่ประชาคมโลกให้ความสนใจและพยายามแก้ไข อย่างไรก็ตาม ในมุมมองของประชาคมโลก นโยบายในการต่อสู้กับปัญหาการค้ามนุษย์ของประเทศไทยยังไม่สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำ และรัฐบาลมิได้แสดงความพยายามอย่างมีนัยสำคัญในการกำจัดปัญหาการค้ามนุษย์ เป็นเหตุให้ในรายงานสถานการณ์ค้ามนุษย์ปี พ.ศ. 2558 ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในระดับต่ำสุดคือระดับ Tier 3 ต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 2 ปี และระดับ Tier 2 Watch List ในปี พ.ศ. 2560 และปัจจุบัน อยู่ในระดับ Tier 2 ติดต่อกัน 2 ปีในปี พ.ศ. 2561-2562 มาตรการคุ้มครองพยานเป็นประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นปัญหาใน TIP Report เนื่องจากความผิดฐานค้ามนุษย์เป็นความผิดที่มักกระทำกันเป็นขบวนการหรือทำโดยองค์กรอาชญากรรม พยานบุคคลส่วนใหญ่เป็นผู้เสียหายจึงมีลักษณะอ่อนไหว คดีค้ามนุษย์จึงต้องอาศัยกระบวนการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า ประเทศไทยยังประสบปัญหาเกี่ยวกับการใช้มาตรการคุ้มครองพยานหลายประการ ยกตัวอย่างเช่น ปัญหาในแง่โครงสร้างของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 ที่กำหนดให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรอัยการ องค์กรศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน สามารถใช้มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานได้ ทั้ง ๆ ที่มาตรการทั่วไปเป็นเรื่องของการรักษาความปลอดภัยทั่วไป ซึ่งเป็นภารกิจหลักของตำรวจ เมื่อกฎหมายกำหนดให้หน่วยงานอื่นใช้มาตรการทั่วไปได้ด้วย จึงก่อให้เกิดปัญหาว่าหน่วยงานอื่นเหล่านั้นขาดความรู้ความสามารถขาดประสบการณ์ และความชำนาญ นอกจากนี้ ปัญหาอีกส่วนหนึ่งยังเกี่ยวข้องกับเงื่อนไขการใช้มาตรการคุ้มครองพยานยังขาดเงื่อนไขที่สำคัญไป ตลอดจนมาตรการที่มีอยู่ยังไม่ครอบคลุมเพียงพอในการสร้างความปลอดภัยให้กับพยาน

คำสำคัญ: การค้ามนุษย์ TIP Report การคุ้มครองพยาน สำนักงานคุ้มครองพยาน

Abstract

Human trafficking is an important problem on which the international community is paying an intention and trying to solve. However, in the view of the international community, Thailand's policy on combating human trafficking does not comply with the minimum standards and the government is not making significant efforts to do so. That is the reason why Thailand was ranked in 2015 Tier 3 in the Annual Trafficking in Persons Report (TIP) in 2 consecutive years, Tier 2 Watch List in 2017 and Tier 2 in 2018-2019. Witness protection is an important issue stated as a problem in TIP Report. Human trafficking is mostly committed by criminal organizations. Most witnesses are victims who are vulnerable. Human trafficking cases need therefore efficient witness protection.

The study finds out that Thailand is still facing several problems on witness protection program's execution such as the problem about the structure of Witness Protection in Criminal Cases Act B.E. 2546: The Act states that other government agencies apart from Witness Protection Office can also execute general measures on witness protection, although these general measures are only about harm prevention which is actually the task of police officers. When the Act states that general measures can be performed by other agencies, the measures will then be implemented by unskilled and inexperienced agencies. Moreover, the criteria on implementing special measures on witness protection are incomplete.

Keywords: Human Trafficking, TIP Report, Witness Protection, Witness Protection Office

1. บทนำ

ในรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ปี พ.ศ. 2558 (2015 Trafficking in Persons Report) ประเทศไทยถูกจัดอยู่ในระดับ Tier 3 ต่อเนื่องมาเป็นปีที่ 2 สหรัฐอเมริกาอ้างว่าประเทศไทยมิได้ดำเนินการให้สอดคล้องกับมาตรฐานขั้นต่ำ และมีได้ใช้ความพยายามอย่างมีนัยสำคัญในการปราบปรามการค้ามนุษย์ ปัญหาประการหนึ่งที่สหรัฐฯ หยิบขึ้นมาเป็นประเด็นคือ ปัญหาการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีการค้ามนุษย์ ดังที่ปรากฏในรายงานสถานการณ์การค้ามนุษย์ปี พ.ศ. 2558 ว่า “...เจ้าหน้าที่ฝ่ายตุลาการไม่ได้ปฏิบัติตามกระบวนการรับรองความปลอดภัยของพยานทุกครั้ง บางครั้งเหยื่อซึ่งรวมถึงเหยื่อที่เป็นเด็กถูกบังคับให้ให้การต่อหน้าผู้ที่ต้องสงสัยว่ากระทำผิดหรือถูกบังคับให้เปิดเผยข้อมูลส่วนตัว เช่น ที่อยู่ ส่งผลให้เหยื่อหลายคนเสี่ยงอย่างยิ่งต่อการถูกแก้แค้น ...”

แม้ว่าประเทศไทยจะได้ร่วมลงนามในอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ตั้งแต่เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ. 2543 และในมาตรา 244 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ก็ได้รับรองสิทธิของพยานบุคคลเอาไว้ จนในที่สุดได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยาน พ.ศ. 2546 แต่การคุ้มครองพยานในคดีอาญากียังไม่มีประสิทธิภาพและประสบปัญหาหลายประการ โดยเฉพาะเนื่องจากในคดีค้ามนุษย์ พยานบุคคลที่สำคัญมักเป็นผู้เสียหาย หรือเรียกว่าพยานผู้เสียหาย (Victim-witness) ซึ่งเป็นพยานประเภทที่อ่อนไหวมากที่สุด การดำเนินการคุ้มครองพยานจึงยังมีความจำเป็น ทั้งการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์มักกระทำในลักษณะองค์กรอาชญากรรม การแสวงหาพยานบุคคลมาเป็นพยานเพื่อจะดำเนินคดีอาญากับผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นองค์กรอาชญากรรมนั้นทำได้ยาก เพราะผู้ที่ถูกจับกุมดำเนินคดีเป็นเพียงส่วนหนึ่งขององค์กรเท่านั้น สมาชิกคนอื่น ๆ ยังสามารถข่มขู่พยานหรืออาจถึงขั้นกำจัดพยานที่จะให้การในศาลได้ จึงจำเป็นต้องมีมาตรการคุ้มครองพยานที่นำไปใช้ได้จริงอย่างมีประสิทธิภาพ

2. สถานการณ์ปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์ในประเทศไทย

ในหัวข้อนี้จะได้กล่าวถึงการคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั่วไป การคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์ และสภาพปัญหาของการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์ ดังนี้

2.1 การคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั่วไป

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นกฎหมายหลักเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน รวมถึงหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบงานคุ้มครองพยานไว้ นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่สามารถนำมาใช้เพื่อคุ้มครองพยานได้อีกด้วย ปรากฏรายละเอียดดังนี้

2.1.1 การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มุ่งเน้นการคุ้มครองความปลอดภัยของพยานในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นชั้นสอบสวน ชั้นฟ้องคดี หรือชั้นศาล โดยการคุ้มครองพยานนั้นจะดำเนินการตลอดเวลา ตั้งแต่ก่อนพยานเบิกความ ระหว่างเบิกความ และหลังจากเบิกความแล้ว จนกว่าจะแน่ใจว่าพยานได้รับความปลอดภัยเป็นที่แน่นอนแล้ว การคุ้มครองในลักษณะเดียวกันนี้ขยายไปจนถึงสามี ภรรยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน และบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานด้วย อย่างไรก็ตาม การดำเนินการคุ้มครองพยานในบางกรณีอาจมีผลกระทบถึงเสรีภาพของพยานหรือคนที่ใกล้ชิดกับพยานด้วย เช่น อาจมีการกักตัวพยานไว้ในเซฟเฮาส์เป็นระยะเวลานาน หรือการที่พยานอาจต้องเปลี่ยนชื่อ นามสกุล สถานที่อยู่ หรืออาชีพ เป็นต้น ดังนั้น การเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองพยานจึงต้องอาศัยความสมัครใจของพยานบุคคลใกล้ชิดเป็นหลักสำคัญด้วย¹

2.1.2 มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยาน

พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้บัญญัติถึงมาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานไว้ในมาตรา 6 และมาตรา 7 มีสาระสำคัญว่า ในกรณีที่พยานอาจไม่ได้รับความปลอดภัย พนักงานผู้มีอำนาจสอบสวนคดีอาญา พนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา ศาล หรือสำนักงานคุ้มครองพยาน อาจจัดให้พยานอยู่ในความคุ้มครองตามที่เห็นสมควร หรือตามที่พยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีประโยชน์เกี่ยวข้องได้ร้องขอ พยานบุคคลต้องให้ความยินยอมในการคุ้มครองพยานที่รัฐจะจัดให้ ทั้งนี้เพราะการเข้าสู่ขั้นตอนการคุ้มครองพยานนั้นจะทำให้สิทธิบางประการของพยานบุคคลถูกจำกัด อาทิ ต้องเก็บตัวอยู่ในสถานที่ที่จัดหาไว้ให้²

มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานนี้ ได้แก่ การจัดให้พยานอยู่ในสถานที่ที่ปลอดภัย การปกปิดมิให้มีการเปิดเผยชื่อตัว ชื่อสกุล ที่อยู่ ภาพ หรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวพยานได้ ทั้งนี้ ตามความเหมาะสมแก่สถานะและสภาพของพยานและลักษณะของคดีอาญาที่เกี่ยวข้อง การให้ความคุ้มครองแก่พยานนี้อาจเกิดขึ้นในชั้นสอบสวน ชั้นฟ้องร้อง หรือชั้นพิจารณาก็ได้ พยานบุคคลอยู่ในขั้นตอนใดในกระบวนการยุติธรรม เจ้าหน้าที่ของรัฐในขั้นตอนนั้นจะเป็นผู้ให้ความคุ้มครองแก่พยาน ในกรณีจำเป็น เจ้าหน้าที่ของรัฐที่จัดให้มีการคุ้มครองพยาน หรือตัวพยาน หรือบุคคลอื่นใดที่มีประโยชน์เกี่ยวข้อง อาจขอให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่อื่นช่วยให้การคุ้มครองแก่พยานได้ตามความจำเป็น³

¹ วีระพงษ์ บุญโญภาส, “แนวคิดการคุ้มครองพยานในคดีอาญาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546,” วารสารกฎหมาย, ปีที่ 25, ฉบับพิเศษ, 274, น.282 (2549); สำนักงานคุ้มครองพยานในคดีอาญา, “ประวัติแนวคิดและความเป็นมา,” ศูนย์สิทธิมนุษยชน, สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2561, จาก http://www.humanrightscenter.go.th/PublishingImages/SitePages/E_Learning_P2/ภารกิจคุ้มครองพยานในคดีอาญา.pdf.

² มนินา สุทธิพงศ์เกียรติ, “การคุ้มครองพยานในคดีอาญา: ศึกษากรณีบทบาทศาลยุติธรรม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), น.29-30; วีระพงษ์ บุญโญภาส, เพิ่งอ้าง; สุนทรีรัตน์ ศรีวรรณ, “การคุ้มครองพยานในคดีความผิดฐานค้ามนุษย์,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2556), น.22.

³ มนินา สุทธิพงศ์เกียรติ, เพิ่งอ้าง, น.29-30; วีระพงษ์ บุญโญภาส, เพิ่งอ้าง, น.22; สุนทรีรัตน์ ศรีวรรณ, เพิ่งอ้าง, น.22-23.

2.1.3 มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

มาตรา 8 ถึง มาตรา 12 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ได้บัญญัติถึงมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานไว้ ดังนี้

1) ประเภทของคดีที่สามารถใช้มาตรการพิเศษ

มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานสามารถใช้กับคดีบางประเภทตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 8 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เท่านั้น ได้แก่ (ก) คดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด การฟอกเงิน การทุจริตในวงราชการ กฎหมายศุลกากร (ข) คดีความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐตามประมวลกฎหมายอาญา (ค) ความผิดเกี่ยวกับองค์การอาชญากรรม ได้แก่ ความผิดฐานอั้งยี่ ซ่องโจร และให้หมายความรวมถึงความผิดที่มีลักษณะเป็นการกระทำความผิดโดยกลุ่มอาชญากรที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และมีการวางเครือข่ายขบวนการหรือองค์กรลับอย่างซับซ้อนและเป็นสัดส่วน (ง) ความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไปหรือสถานหนักกว่านั้น และ (จ) คดีซึ่งสำนักงานคุ้มครองพยานเห็นสมควรให้การคุ้มครองพยาน

2) การร้องขอและผู้มีอำนาจในการพิจารณาใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

เมื่อมีพฤติการณ์ความไม่ปลอดภัยปรากฏแน่ชัด หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าพยานหรือบุคคลอื่นใดซึ่งมีผลประโยชน์เกี่ยวข้อง เช่น สามี ภริยา ญาติ บุพการี เป็นต้น จะไม่ได้รับความปลอดภัย พนักงานสืบสวนหรือพนักงานสอบสวน หรือพนักงานผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญา สามารถยื่นคำร้องขอต่อรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมาย เพื่อขอใช้มาตรการคุ้มครองพิเศษในการคุ้มครองพยานได้ แต่ต้องได้รับความยินยอมจากพยานด้วย ทั้งนี้ตามมาตรา 9

3) วิธีการให้ความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษ มาตรา 10 บัญญัติให้ สำนักงานคุ้มครองพยานมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองพยาน ดังนี้⁴

(ก) ย้ายที่อยู่ หรือจัดหาที่พักที่เหมาะสมให้

(ข) จ่ายค่าเลี้ยงชีพที่เหมาะสมแก่พยานหรือบุคคลที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของพยานเป็นระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี เว้นแต่เหตุจำเป็นอาจขอขยายระยะเวลาได้ครั้งละไม่เกิน 3 เดือน แต่ไม่เกิน 2 ปี

(ค) ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยาน รวมทั้งการดำเนินการเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามคำขอของพยานด้วย

(ง) ดำเนินการเพื่อการศึกษาอบรมหรือเพื่อให้มีอาชีพหรือดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อให้พยานสามารถดำรงชีพอยู่ได้

(จ) ช่วยเหลือเรียกร้องสิทธิที่พยานพึงได้รับ

(ฉ) ดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็น

⁴ สุนทรีรัตน์ ศรียรรักษ์, เพิ่งอ้าง, น.21-24.

(ข) ดำเนินการอื่นใดให้พยานได้รับความช่วยเหลือหรือได้รับการคุ้มครองตามที่เห็นสมควร

2.1.4 หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการคุ้มครองพยานในคดีอาญา

หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการคุ้มครองพยานในคดีอาญานั้น ได้แก่ สำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งถูกจัดตั้งขึ้นเมื่อได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กล่าวคือ เมื่อกฎหมายฉบับดังกล่าวมีผลใช้บังคับ จึงเกิดความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางการทำงานขององค์กรที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการดำเนินการคุ้มครองพยานเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายฉบับนี้ สำนักงานคุ้มครองพยานจึงได้ถูกจัดตั้งขึ้นเป็นหน่วยงานในสังกัดกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม พ.ศ. 2545 ประกาศตามราชกิจจานุเบกษาลงวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ. 2545⁵

มาตรา 13 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 กำหนดให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานขึ้นในกระทรวงยุติธรรม มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบภารกิจคุ้มครองพยานตามมาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษ และประสานการปฏิบัติงานและข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน⁶

2.2 การคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์

2.2.1 ความทั่วไปเกี่ยวกับการค้ำมนุษย์

ในปี พ.ศ. 2561 ประเทศไทยมีผู้เสียหายจากคดีค้ำมนุษย์ จำนวน 631 คน เป็นชาย 282 คน หญิง 349 คน มีสัญชาติไทย 345 คน คิดเป็นร้อยละ 54.68 มีการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดแล้ว จำนวน 304 คดี โดยจำแนกเป็นคดีเกี่ยวกับการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ 258 คดี คิดเป็นร้อยละ 84.87 คดีการนำคนมาข่มขืน จำนวน 8 คดี คิดเป็นร้อยละ 2.63 คดีเกี่ยวกับการบังคับใช้แรงงานทั่วไป 29 คดี คดีการบังคับใช้แรงงานในภาคประมง 6 คดี และขูดรีด จำนวน 3 คดี⁷

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการค้ำมนุษย์ในประเทศไทย มีด้วยกันทั้งสิ้น 3 รูปแบบ⁸ คือ

⁵ สำนักงานคุ้มครองพยาน, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1*.

⁶ *เพิงอ้าว*.

⁷ กองต่อต้านการค้ำมนุษย์, กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, *รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและปราบปรามการค้ำมนุษย์ของประเทศไทย ประจำปี 2561*, น.13-14.

⁸ กิตสุธณ สังขสุวรรณ, “การแก้ไขปัญหาค้ำมนุษย์ด้วยมาตรการ 3,” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, ปีที่ 18, ฉบับที่ 18, 314, น.320-321 (2558); สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, “การป้องกันปราบปรามการค้ำมนุษย์: วาระแห่งชาติ,” *หอสมุดรัฐสภา*, (มิถุนายน 2558), สืบค้นเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2561 จาก https://library2.parliament.go.th/ejournal/content_af/2558/jun2558-3.pdf, น.7.

1. รูปแบบการแสวงหาประโยชน์ทางเพศ เช่น การขายบริการทางเพศโดยเปิดสถานบริการลักษณะอื่น ๆ บ้างหน้า เช่น เปิดร้านคาราโอเกะหรือร้านนวดสปา เป็นต้น การค้ามนุษย์รูปแบบนี้ส่งผลกระทบต่อเหยื่อหรือผู้เสียหายทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กและสตรี

2. รูปแบบการแสวงหาประโยชน์จากการบังคับใช้แรงงาน โดยเฉพาะแรงงานประมง ซึ่งยากต่อการตรวจสอบและค้นพบ เนื่องจากการทำประมงโดยมากไม่ได้จ้างแรงงานต่างด้าวอย่างถูกต้องตามกฎหมาย และไม่มี การดำเนินการตามขั้นตอนของกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งหรือเข้า-ออกท่า การแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับเรือ ผู้โดยสาร และลูกเรือในการออกเรือ

3. การค้ามนุษย์ในรูปแบบการนำคนมาขอทาน ซึ่งผู้เสียหายส่วนใหญ่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยโดยผิดกฎหมายพร้อมกับบิดามารดาหรือญาติพี่น้อง และถูกบิดามารดาหรือบุคคลอื่นที่รู้จักกันในภายหลังขังขังและแนะนำให้ไปขอทานตามสถานที่ต่าง ๆ

ปัญหาการค้ามนุษย์เป็นปัญหาสำคัญระดับชาติที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคง โดยเฉพาะด้านสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของประเทศ เพราะเป็นประเด็นที่ประชาคมโลกให้ความสนใจ เนื่องจากมีความเชื่อมโยงกับเรื่องสิทธิมนุษยชน ค่านิยมสากล เรื่องสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การแก้ปัญหาค้ามนุษย์จึงเป็นเรื่องที่ทำนายสำหรับรัฐบาลไทยมาโดยตลอด รัฐบาลจึงให้การแก้ไขปัญหาค้ามนุษย์เป็นวาระแห่งชาติที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนและจริงจังตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 โดยมีพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ (พ.ศ. 2554 - 2559)⁹

2.2.2 การดำเนินคดีความผิดฐานค้ามนุษย์

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผิดฐานค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มีหลักการสำคัญ ๆ ที่ควรนำมากล่าวถึงในที่นี้ด้วยกันทั้งสิ้น 4 ประการ¹⁰

1) การนำระบบไต่สวนมาใช้พิจารณาความผิดฐานค้ามนุษย์

มาตรา 8 วรรคแรก พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผิดฐานค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้ใช้วิธีพิจารณาความผิดแบบไต่สวน (non-adversary) ซึ่งแตกต่างจากกฎหมายวิธีพิจารณาความผิดอื่นในศาลยุติธรรมของประเทศไทยซึ่งใช้ระบบกล่าวหา (adversary) และกำหนดให้ศาลต้องดำเนินคดีไปโดยรวดเร็วตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้และข้อบังคับของประธานศาลฎีกา การที่พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผิดฐานค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 ได้กำหนดให้นำวิธีการพิจารณาความผิดแบบไต่สวนมาใช้บังคับกับการดำเนินคดีในความผิดฐานค้ามนุษย์นั้น ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนรูปแบบในการพิจารณาความผิด

⁹ กองการสังคม กรมองค์การระหว่างประเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, “การดำเนินงานการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์,” กระทรวงการต่างประเทศ, สืบค้นเมื่อวันที่ 17 เมษายน 2561 จาก <http://www.mfa.go.th/main/th/issues/9894-การค้ามนุษย์.html>.

¹⁰ ดู เชษฐ รัชดาพรณานิกุล และ กฤษฎา แสงเจริญทรัพย์, “สาระสำคัญและข้อสังเกตบางประการตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความผิดฐานค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559,” *วารสารกระบวนการยุติธรรม*, ปีที่ 9, ฉบับที่ 3, 17, น.22-27 (2559).

ศาลยุติธรรมไปจากเดิม สำหรับเหตุผลในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการดำเนินคดีของศาลนั้น น่าจะด้วยเนื่องมาจากการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหาไม่สามารถทำให้รัฐบรรลุหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยได้ ทั้งนี้ เพราะการดำเนินคดีระบบกล่าวหานั้นมีลักษณะเป็นการต่อสู้ของคู่ความที่มีสถานะเท่าเทียมกัน ภายใต้กฎระเบียบที่แน่นอนตายตัวต่อหน้าผู้พิพากษาที่ปราศจากอคติ หน้าที่ในการค้นหาความจริงตกเป็นของคู่ความ ศาลเป็นเพียงผู้ควบคุมให้การต่อสู้เป็นไปตามกฎกติกาเท่านั้น การยกฟ้องโดยข้อผิดพลาดในทางแบบพิธีจึงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง การดำเนินคดีลักษณะนี้ไม่สามารถสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้นได้เพราะคู่ความมิได้มุ่งค้นหาความจริงว่ามีกระทำความผิดเกิดขึ้นหรือไม่ และใครเป็นผู้กระทำความผิด แต่มุ่งเอาชนะกันด้วยเรื่องทางเทคนิค

2) การสืบพยาน

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. 2559 ได้บัญญัติเกี่ยวกับวิธีการสืบพยานไว้ดังนี้

1. มาตรา 30 บัญญัติให้ศาลดำเนินการพิจารณาและสืบพยานหลักฐานต่อเนื่องติดต่อกันไปจนกว่าจะเสร็จการพิจารณาเว้นแต่ในกรณีที่มีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันอันมิอาจก้าวล่วงได้

2. มาตรา 27 บัญญัติว่า ให้คู่ความทั้งสองฝ่ายอ้างตนเอง บุคคล หรือหลักฐานอื่นเป็นพยานได้ตามที่ศาลเห็นสมควร มีสิทธิในการขอตรวจพยานหลักฐาน ตลอดจนมีสิทธิคัดค้านพยานหลักฐานของตนเองหรือของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งที่ได้มีการสืบพยานหลักฐานนั้นแล้วได้ ในกรณีมีความจำเป็นเพื่อความปลอดภัยของบุคคล ให้สามารถปิดชื่อและที่อยู่ ของบุคคลหรือข้อมูลอย่างอื่นที่สามารถระบุตัวบุคคลได้ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา

3. ในการสืบพยานบุคคล ซึ่งไม่ว่าจะเป็นพยานที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดอ้างหรือที่ศาลเรียกมาเองก็ตามศาลเป็นผู้มีหน้าที่ในการแจ้งให้พยานทราบถึงประเด็นและข้อเท็จจริงที่จะทำการสืบพยาน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล ให้ศาลมีอำนาจถามพยานเกี่ยวกับข้อเท็จจริงใด ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคดีแม้จะไม่มีคู่ความฝ่ายใดยกขึ้นอ้างก็ตาม แล้วจึงอนุญาตให้คู่ความถามพยานเพิ่มเติม การถามพยานจะใช้คำถามนำก็ได้ ทั้งนี้ตามมาตรา 31

4. การจ่ายค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่นให้กับพยานที่ศาลเรียกหรือบุคคล ผู้เชี่ยวชาญที่ศาลขอมาให้ความเห็นให้เป็นไปตามระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด ทั้งนี้ตามมาตรา 32

5. มาตรา 33 บัญญัติว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาลให้ทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย แต่หากว่าศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อให้การพิจารณาเป็นไปโดยไม่ชักช้า ศาลมีอำนาจพิจารณาและสืบพยานลับหลังจำเลยได้ ในบางกรณี

3) การปล่อยตัวชั่วคราว

มาตรา 11 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีอาญา พ.ศ. 2559 ยังบัญญัติว่า นอกจากที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในการวินิจฉัยคำร้องขอปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหาหรือจำเลย ให้พิจารณาถึงพฤติการณ์แห่งการกระทำความผิดว่ามีลักษณะเป็นเครือข่าย หรือเป็น

องค์กรอาชญากรรม หรือผู้ต้องหา หรือจำเลยนั้นเป็นผู้มีอิทธิพล หรือมีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้าไปเกี่ยวข้องกับการกระทำผิดหรือไม่ประกอบด้วย โดยคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้เสียหาย และภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่พยานหลักฐานเป็นสำคัญ

ในการปล่อยชั่วคราว มาตรา 12 บัญญัติว่า ศาลจะต้องกำหนดมาตรการเพื่อป้องกันการหลบหนีและภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้นอย่างเพียงพอ และในกรณีที่เป็นการสั่งให้ใช้อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์หรืออุปกรณ์อื่นใดที่สามารถใช้ตรวจสอบหรือจำกัดการเดินทางของผู้ถูกปล่อยชั่วคราว ให้ศาลมีอำนาจกำหนดเจ้าพนักงานหรือบุคคลซึ่งจะต้องรับผิดชอบดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งได้ด้วย

2.2.3 วิธีการคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์

ในหัวข้อนี้ จะกล่าวถึงกฎหมายที่บัญญัติถึงการคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์ นอกเหนือไปจากที่ปรากฏในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ดังนี้

ก) ตามพระราชบัญญัติสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547

คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์เป็นคดีที่จะต้องดำเนินการสอบสวนตามพระราชบัญญัติสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ. 2547 ประกอบกฎกระทรวงว่าด้วยการสอบสวนคดีพิเศษ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2555 ดังนั้น เมื่อมีคดีค้ำมนุษย์เกิดขึ้น สำนักงานคุ้มครองพยานจะต้องประสานงานขอความร่วมมือเป็นหนังสือไปยังหน่วยงานคุ้มครองพยานของกรมสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อขออนุมัติจากอธิบดีกรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือผู้ซึ่งได้รับมอบหมายให้ดำเนินการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ

ข) ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551

ตามมาตรา 36 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 ได้กำหนดให้มีการคุ้มครองความปลอดภัยแก่ผู้เสียหายในความผิดฐานค้ามนุษย์ ไม่ว่าจะก่อน ขณะ หรือหลังการดำเนินคดี (วรรคแรก) และเมื่อผู้เสียหายจะให้การแก่เจ้าพนักงานหรือเบิกความเป็นพยานในชั้นศาลในคดีค้ำมนุษย์ กฎหมายก็บัญญัติให้ผู้เสียหายได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองพยานในคดีอาญาด้วย (วรรคสอง)

นอกจากนั้น เนื่องจากความผิดฐานค้ามนุษย์เป็นความผิดที่กระทำกันในลักษณะปกปิด ผู้ที่รู้เห็นเหตุการณ์สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่การดำเนินคดีได้ก็จะมีแต่ผู้เสียหาย หรือที่เรียกว่า “พยานผู้เสียหาย” (victim-witness) เท่านั้น พยานประเภทนี้เป็นพยานที่มีความไม่มั่นคงสูง หลายครั้งพยานผู้เสียหายไม่ให้ความร่วมมือในฐานะพยานและไม่ยอมให้ข้อเท็จจริงใด ๆ ทั้งนี้ เพราะตนได้กระทำความผิดอาญาร่วมด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานที่เป็นชาวต่างชาติซึ่งมักจะได้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติคนเข้าเมือง พ.ศ. 2522 ร่วมด้วย¹¹ ด้วยเหตุนี้เอง มาตรา 41 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 จึงได้บัญญัติให้บุคคลซึ่งตกเป็น

¹¹ สุนทรรัตน์ ศรีวรรณธ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 2, น.38.

ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ได้รับยกเว้นไม่ต้องถูกดำเนินคดีในความผิดตามกฎหมายว่าด้วยคนเข้าเมือง หรือกฎหมายว่าด้วยการค้าประเวณี

อีกทั้ง มาตรา 54 (2) ยังได้บัญญัติความรับผิดและกำหนดโทษเอาไว้สำหรับผู้ที่ใช้กำลัง บังคับ ชูเชื้อ ช่มชู้ ช่มชืนใจ หลอกลวง หรือกระทำการอันมิชอบประการอื่น เพื่อให้ผู้เสียหายหรือ พยานไปพบพนักงานเจ้าหน้าที่ พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือไม่ไปศาลเพื่อให้ข้อเท็จจริง หรือเบิกความ หรือเพื่อให้ผู้นั้นให้ข้อเท็จจริงหรือเบิกความอันเป็นเท็จหรือไม่ให้ข้อเท็จจริงหรือ เบิกความในการดำเนินคดีแก่ผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้

ค) ตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556

เนื่องจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์มักกระทำกันเป็นขบวนการ ผู้กระทำความผิด เป็นองค์กรอาชญากรรม และบางครั้งเป็นองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 จึงเข้ามามีบทบาทในการป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ด้วย ปัญหาและอุปสรรคสำคัญที่มักเกิดขึ้นกับการปราบปรามองค์กรอาชญากรรมประการหนึ่งคือ การที่กระบวนการยุติธรรมไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะดำเนินคดีกับสมาชิกองค์กรอาชญากรรมที่เป็นระดับหัวหน้าได้เลย ด้วยเหตุนี้เอง พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ พ.ศ. 2556 จึงมีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องการร่วมมือที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดี ในหมวด 3 กล่าวคือ หากผู้ต้องหาในคดีความผิดฐานมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติให้ข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการสอบสวนเกี่ยวกับการกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ซึ่งสามารถใช้เป็นพยานหลักฐานในการดำเนินคดีต่อสมาชิกองค์กรอาชญากรรมระดับหัวหน้าได้ มาตรา 23 ให้อำนาจอัยการสูงสุดใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือนั้นทุกข้อหาหรือบางข้อหาก็ได้ หรือในกรณีที่ได้มีการฟ้องคดีแล้ว อัยการสูงสุดมีอำนาจออกคำสั่งถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์ ถอนฎีกา หรือไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกาความผิดนั้นทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ และหากศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดคนใดได้ให้ข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปราบปรามการกระทำความผิดฐานมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติ ศาลอาจลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าอัตราโทษขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดเอาไว้ได้ ทั้งนี้ตามมาตรา 24

ง) พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์ ดังนี้

1. การนำสืบพยานในใช้วิธีการถ่ายทอดภาพและเสียงในลักษณะการประชุมทางจอภาพ

ในการสืบพยานก่อนฟ้องคดี การไต่สวนมูลฟ้อง หรือการพิจารณาคดี หากมีเหตุจำเป็นไม่อาจนำพยานมาเบิกความต่อศาลได้ เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลเห็นสมควร ศาลอาจอนุญาตให้พยานดังกล่าวเบิกความที่ศาลอื่นหรือสถานที่ทำการของทางราชการ หรือสถานที่แห่งอื่นซึ่งอยู่ในประเทศหรือต่างประเทศ โดยจัดให้มีถ่ายทอดภาพและเสียงในลักษณะการประชุมทางจอภาพได้ ทั้งนี้การเบิก

ความดังกล่าวก่อให้เกิดความพยานได้เบิกความในท้องพิจารณาของศาล โดยหลักเกณฑ์และวิธีการดำเนินการดังกล่าวให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับของประธานศาลฎีกา ทั้งนี้ตามมาตรา 9

2. การลดโทษแก่ผู้กระทำความผิดที่ให้อภัยโทษที่สำคัญแก่คดี

ในคดีค้ำมนุษย์ ถ้าศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดคนใดให้ข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการปราบปรามการกระทำความผิดฐานค้ำมนุษย์ มาตรา 20 ให้อำนาจศาลลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าอัตราโทษขั้นต่ำที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นได้

เช่นเดียวกันกับบทบัญญัติมาตรา 24 พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการมีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรม พ.ศ. 2556 บทบัญญัตินี้เป็นเรื่องของการกันผู้กระทำความผิดไว้เป็นพยานนั่นเอง

3. การปกปิดพยานหลักฐาน

มาตรา 27 วรรคสอง บัญญัติให้คู่ความสามารถปกปิดชื่อและที่อยู่ของบุคคลหรือข้อมูลอย่างอื่นของบุคคลที่สามารถระบุตัวได้ในกรณีจำเป็นเพื่อความปลอดภัย โดยให้ประธานศาลฎีกาออกข้อบังคับเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป อย่างไรก็ตาม ข้อบังคับของประธานศาลฎีกาว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีค้ำมนุษย์ พ.ศ. 2559 ข้อ 6 กลับบัญญัติถึงแต่เพียงการปกปิดชื่อและที่อยู่ของบุคคลหรือข้อมูลอย่างอื่นของบุคคลที่อาจระบุตัวบุคคล ซึ่งปรากฏอยู่ในรูปพยานวัตถุและพยานเอกสารที่ส่งศาลเท่านั้น แต่ไม่มีการบัญญัติถึงการให้พยานมาเบิกความโดยไม่เปิดเผยตัวตนของพยานแต่อย่างใด

2.3 สภาพปัญหาของการคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์

จากการสัมภาษณ์และจัดสนทนากลุ่มหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์ และจากการวิเคราะห์บทบัญญัติของกฎหมายและการใช้บังคับกฎหมายแล้ว พบปัญหาสำคัญ 3 ประการ

2.3.1 ปัญหาด้านองค์กรที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยาน

จากการศึกษาค้นคว้าด้วยเอกสาร และการรับฟังปัญหาและอุปสรรคจากการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าปัญหาของการใช้บังคับกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานเป็นปัญหาอันเกิดจากความไม่เข้าใจ หรือความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่ขององค์กรที่เกี่ยวข้องในการคุ้มครองพยาน ไม่ว่าจะเป็นสำนักงานคุ้มครองพยาน ตำรวจ หรืออัยการ ดังจะเห็นได้จากการที่พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 บัญญัติให้ทั้งสำนักงานคุ้มครองพยาน ตำรวจ อัยการ และศาล สามารถให้ความคุ้มครองพยานที่ไม่ได้รับความปลอดภัยตามที่เห็นสมควรได้ ทั้ง ๆ ที่การคุ้มครองพยานนั้นโดยทั่วไปแล้วเป็นงานรักษาความปลอดภัย จึงควรต้องตกเป็นภารกิจของตำรวจเป็นสำคัญ อัยการและศาลไม่ควรต้องรับภาระเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานนี้แต่อย่างใดเพราะไม่ใช่งานที่เป็นอำนาจหน้าที่ หรือภารกิจโดยตรงของหน่วยงาน จึงไม่มีบุคลากรที่มีความชำนาญในเรื่องดังกล่าว ขณะเดียวกัน สำนักงานคุ้มครองพยานก็เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

จึงไม่มีบุคลากรมากเพียงพอสำหรับการคุ้มครองพยานในลักษณะที่เป็นการป้องกันอันตรายทั่วไป ในส่วนของงานคุ้มครองพยานที่เป็นมาตรการพิเศษที่ต้องการความเชี่ยวชาญพิเศษ เพราะเป็นมาตรการที่กระทบสิทธิและเสรีภาพและวิถีชีวิตของพยาน และใช้งบประมาณค่อนข้างสูง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องก็ต้องสามารถรักษาความลับได้ดี การให้องค์กรอื่นที่ไม่เหมาะสมเข้ามายุ่งด้วย ย่อมจะทำให้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานประสบกับความล้มเหลว ประสิทธิภาพของการคุ้มครองพยานลดลง จนในที่สุดทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่อาจลงโทษผู้กระทำความผิดได้

2.3.2 ปัญหาเกี่ยวกับเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยาน

มาตรา 9 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เป็นบทบัญญัติที่เป็นหัวใจของการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน กล่าวคือ เป็นบทบัญญัติที่กำหนดเงื่อนไขของการใช้มาตรการพิเศษ กรณีจะต้องปรากฏเงื่อนไขครบถ้วนตามที่มาตรา 9 กำหนดเสียก่อน จึงจะสามารถใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานได้ แต่ด้วยบทกลับเลือกใช้โครงสร้างประโยคที่คลุมเครือทำให้เกิดความไม่ชัดเจนว่า การจะใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานจะต้องปรากฏเงื่อนไขใดบ้าง

นอกจากนั้น การคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษโดยอาศัยเงื่อนไขแต่เพียงความไม่ปลอดภัยและความยินยอมของพยาน ทำให้การคุ้มครองพยานเกิดขึ้นได้แม้กับพยานที่ไม่ใช่พยานสำคัญในคดี อีกทั้งมาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานเป็นมาตรการที่ต้องใช้กำลังพลจำนวนมากและมีค่าใช้จ่ายสูงมาก หากพยานไม่มีข้อมูลที่สำคัญและเป็นประโยชน์แก่คดี ก็ไม่มีความจำเป็นใด ๆ ที่รัฐจะต้องสิ้นเปลืองกำลังคนและงบประมาณไปคุ้มครองพยานนั้น

อีกทั้ง ความปลอดภัยที่ใช้เป็นเงื่อนไขในการคุ้มครองพยาน ไม่ว่าจะมาตรการทั่วไปหรือมาตรการพิเศษ ก็เป็นความปลอดภัยในเรื่องเดียวกันทั้งสิ้นคือ เป็นความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ชื่อเสียง ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใดของพยาน การทุ่มเทสรรพกำลังและงบประมาณของรัฐเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตของพยานบุคคลที่มีข้อมูลสำคัญในคดี ย่อมเป็นเรื่องที่สมเหตุสมผล แต่เมื่อพิจารณาความปลอดภัยบางประการของพยานซึ่งมีความสำคัญในลำดับรองลงมา เช่น ความปลอดภัยในทรัพย์สิน หรือสิทธิประการอื่นของพยานนั้น หากจะมีการใช้สรรพกำลังและงบประมาณเท่าเทียมหรือใกล้เคียงกับการคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตของพยานบุคคล ก็น่าจะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสมเท่าใดนัก

สุดท้าย มาตรการพิเศษที่บัญญัติไว้ในมาตรา 10 หลายมาตรการไม่ได้มีความพิเศษเหมือนชื่อที่ปรากฏ การดำเนินการให้มีเจ้าหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยในระยะเวลาที่จำเป็นตามมาตรา 10 (6) ก็เป็นมาตรการทั่ว ๆ ไปในการคุ้มครองความปลอดภัยของประชาชน ทั้งยังมีลักษณะใกล้เคียงกับมาตรการทั่วไปที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 6 วรรคสาม อีกด้วย ส่วนการช่วยเหลือในการเรียกร่องสิทธิที่พยานควรได้รับ ตามมาตรา 10 (5) ด้วยตัวมาตรการเองก็ไม่ได้มีลักษณะพิเศษแต่อย่างใด เป็นเพียงการปฏิบัติงานประจำวัน (routine work) ของหน่วยงานที่รักษาความปลอดภัยแก่พยานอยู่แล้ว มาตรการในมาตรา 10 (4) ก็ไม่ใช่มาตรการในการรักษาความปลอดภัยแก่พยานหรือคุ้มครองพยานแต่อย่างใด เป็นเพียงการช่วยเหลือพยานให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ในระหว่างที่มีการใช้มาตรการพิเศษเท่านั้น

ผลของการบัญญัติมาตรการการพิเศษ นอกจากทำให้เกิดความเข้าใจผิดในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังเป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่หน่วยงานที่ไม่เหมาะสม ส่งผลให้หน่วยงานดังกล่าวมีภาระงานมากขึ้นโดยไม่ถูกเรื่องถูกราว และยังเป็นงานที่มีได้ดำเนินการโดยผู้เชี่ยวชาญด้วย

2.3.3 ปัญหาขาดมาตรการคุ้มครองพยานในกระบวนการพิจารณาที่เป็นสากล

มาตรการทั่วไปและมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานมิใช่มาตรการเพียงประการเดียวที่สามารถคุ้มครองพยานให้ปลอดภัยจากอันตรายที่อาจเกิดขึ้น มาตรการที่ปรากฏในกฎหมายวิธีสบัญญัติก็เป็นมาตรการที่สามารถนำมาใช้ร่วมด้วย อย่างไรก็ตาม กฎหมายวิธีสบัญญัติ ไม่ว่าจะเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญา ก็ยังมีบทบัญญัติที่อาจช่วยในการคุ้มครองพยานไม่ครบถ้วน อาทิ มาตรการให้พยานเบิกความโดยปกปิดข้อมูลที่อาจระบุตัวตน ซึ่งเป็นมาตรการที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง นอกจากนั้น องค์การในกระบวนการยุติธรรมยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการคุ้มครองพยาน จึงมิได้เลือกใช้มาตรการที่มีอยู่ในกฎหมายปัจจุบันเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยของพยาน

3. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา

ในหัวข้อนี้ จะได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลในคดีอาญา โดยจะได้กล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพยานหลักฐานในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสียก่อน และแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล และแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ตามลำดับ

3.1 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพยานหลักฐานในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

3.1.1 เป้าหมายของคดีอาญา

คดีอาญามีเป้าหมายอยู่ด้วยกัน 3 ประการ เป้าหมายประการแรกของคดีอาญา คือ ความยุติธรรมตามเนื้อหา (Material Justice) ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้กระทำความผิดได้รับโทษตามสัดส่วนความชั่วของเขา ทั้งนี้ตามหลักความชั่ว (Principle of Culpability) กระบวนการยุติธรรมจึงต้องการ ความจริง เพื่อลงโทษผู้กระทำความผิด จึงอาจกล่าวได้ว่า ความจริงเป็นเงื่อนไขของความยุติธรรม¹²

¹² Kanpirom Komalarajun, *Die „prozessuale Tat“ nach deutschem Recht und der „angeklagte Akt“ nach thailändischem Recht*, (Frankfurt a.M.: Peter Lang, 2014), pp.56-57; Ulfrid Neumann, “Materiale und prozedurale Gerechtigkeit im Strafverfahren,” *ZStW*, Vol.101, Issue. 1, 52, p.61 (1989); Eberhard

เป้าหมายประการที่สอง คือ *ความยุติธรรมตามรูปแบบ* (Procedural Justice) หรือก็คือ การที่คดีอาญาดำเนินไปอย่างถูกต้องตามที่กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้วางกฎเกณฑ์เอาไว้หลักเกณฑ์เหล่านี้มีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีและจำกัดการใช้อำนาจของรัฐ ยกตัวอย่างเช่น บทบัญญัติในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่กำหนดว่าการจับบุคคลจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีหมายจับเท่านั้น หรือการค้นในที่รโหฐานต้องค้นในเวลากลางวันเท่านั้น เมื่อเจ้าพนักงานดำเนินการถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนด สิทธิเสรีภาพของผู้ที่เกี่ยวข้องก็จะไม่ถูกละเมิดและจะเกิดความยุติธรรมตามรูปแบบขึ้น

เป้าหมายประการที่สามของคดีอาญา คือ *ความมั่นคงปลอดภัยตามกฎหมาย* (Peace under the Law) ซึ่งมีความหมายว่า เมื่อคดีอาญาได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว คดีอาญาจะต้องสิ้นสุดลงในวันใดวันหนึ่ง คู่ความไม่อาจอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาได้อีกต่อไป เกิดสภาพเด็ดขาดทางกฎหมายของคำพิพากษาขึ้น ด้วยคำพิพากษาถึงที่สุดนี้เอง ทำให้เกิดความสงบสุขขึ้นในสังคม กล่าวคือ ข้อโต้แย้งทางกฎหมายได้รับการวินิจฉัยโดยศาลแล้ว และความไม่แน่นอนในการใช้กฎหมายได้ถูกกำจัดให้หมดสิ้นไปแล้ว¹³

การศึกษาถึงเป้าหมายของคดีอาญาและการขัดแย้งกันของเป้าหมายดังกล่าวทำให้เห็นว่าการคุ้มครองพยานในคดีอาญาก็เป็นเรื่องที่ต้องมีการชั่งน้ำหนักระหว่างเป้าหมายที่ขัดแย้งกัน 2 ประการ กล่าวคือ การคุ้มครองพยานบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของเป้าหมายประการแรก เพราะถ้อยคำของพยานบุคคลจะช่วยให้กระบวนการยุติธรรมเข้าใจความจริงของคดีมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม มาตรการคุ้มครองพยานบุคคลบางมาตรการมีผลไปลดทอนสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาซึ่งเป็นเป้าหมายประการที่สองของการดำเนินคดีอาญา เช่น การที่พยานบุคคลเบิกความโดยไม่เปิดเผยชื่อตัวและชื่อสกุล หรือการที่พยานเบิกความโดยที่จำเลยไม่อยู่ในห้องพิจารณา เป็นต้น ดังนั้น ก่อนจะใช้มาตรการคุ้มครองพยานจะต้องได้มีการชั่งน้ำหนักระหว่างเป้าหมาย 2 ประการนี้เสมอ ครั้งใดที่เป้าหมายในการค้นหาความจริงเพื่อสร้างความยุติธรรมตามเนื้อหาที่มีคุณค่ามากกว่า การละเมิดสิทธิของจำเลยบางประการเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงของคดีก็น่าจะเป็นเรื่องที่จำเป็นต้องกระทำ

3.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญา

คดีอาญาไม่ว่าจะมีเป้าหมายในการสร้างความยุติธรรมตามเนื้อหาให้เกิดขึ้นเท่านั้น แต่ในการดำเนินคดีอาญาระบบกล่าวหา ซึ่งหมายความว่าความถึงระบบที่มีการแบ่งแยกอำนาจสอบสวนฟ้องร้อง

Schmidhäuser, "Zur Frage nach dem Ziel des Strafprozesses," in *Festschrift für Eberhard Schmidt zum 70. Geburtstag*, (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1961), pp.511-524, 512.

¹³ Eberhard Schmidt, *Lehrkommentar zur Strafprozessordnung und zum Gerichtsverfassungsgesetz*, Teil I. (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1964), Rn.283; Ernst Beling, *Deutsches Reichsstraßprozessrecht mit Einschluss des Strafgerichtsverfassungsrecht*. (Berlin: Walter de Gruyter, 1928), § 56, p.269; Heinrich Henkel, *Einführung in die Rechtsphilosophie*, 2.Aufl., (München: C.H.Beck, 1977), p.443; Jürgen Wolter, "Strafverfahrensrecht und Strafprozessreform," *GA*, Jahrgang 97, Issue 1, 49, p.53 (1985).

กับอำนาจพิจารณาพิพากษาออกจากกัน ให้องค์กรที่แตกต่างกัน 2 องค์กรมีหน้าที่รับผิดชอบ ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการยกฐานะขึ้นมาเป็นประธานในคดี มีสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ ตามที่กฎหมายกำหนด¹⁴

ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่สำคัญในคดีอาญา ดังต่อไปนี้¹⁵

1. สิทธิที่จะนิ่ง

สืบเนื่องจากหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “ไม่มีใครถูกบังคับให้กล่าวหาตนเองได้” (*nemo tenetur se ipsum accusare*) หลักสิทธิมนุษยชน และหลักนิติรัฐ ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาจึงไม่อาจถูกบังคับให้ให้การใด ๆ ได้ กล่าวคือ เขามีสิทธิที่จะเงียบโดยการเงียบจะไม่ส่งผลร้ายต่อตัวเขา

2. สิทธิที่จะได้รับการรับฟังจากศาล

ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะเสนอข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งในกระบวนการยุติธรรม และเมื่อกฎหมายรับรองสิทธิดังกล่าวแล้ว ก็ย่อมแปลว่าศาลจะต้องรับฟังข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งของบุคคลนั้น และใช้ข้อเท็จจริงและข้อโต้แย้งเหล่านั้นในการพิพากษาคดีด้วย

3. สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีจากผู้พิพากษาหรือตุลาการที่ได้กำหนดไว้แล้วในกฎหมาย

ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีจากผู้พิพากษาหรือตุลาการที่ได้กำหนดไว้แล้ว ในกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายและแผนการบริหารจัดการคดีจะต้องกำหนดตัวผู้พิพากษาที่จะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเอาไว้ก่อนแล้ว ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงอิทธิพลที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายที่อาจส่งผลต่อการบริหารงานคดี

4. สิทธิในการมีทนายความ

ในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะมีทนายความของตน และผู้ถูกกล่าวหาอาจมีทนายความมากกว่า 1 คนก็ได้

5. สิทธิในการอ้างอิงพยานหลักฐาน

ในระหว่างดำเนินคดีไม่ว่าจะในขั้นตอนใด ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะยื่นบัญชีระบุพยานได้ และการปฏิเสธบัญชีพยานของผู้ถูกกล่าวหา จะต้องอาศัยเหตุผลที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเท่านั้น

6. สิทธิในการได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ

ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับคดีของตน สิทธิประการนี้รวมถึงสิทธิที่จะได้รับทราบคำฟ้องและได้รับการอธิบายฟ้องจากศาล สิทธิที่จะได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษา หรือคำสั่ง สิทธิตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้น ๆ สิทธิตรวจดูสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้อง สิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสาร

¹⁴ คณิต ฌ นคร, สิทธิของข้าพเจ้าในคดีอาญา, (กรุงเทพฯ: วิญญชน, 2561), น.99-100; Urs Kindhäuser und Kai Schumann *Strafprozessrecht*, 5. Aufl., (Nomos: Baden-Baden, 2019), §6, Rn.14ff.; Claus Roxin und Bernd Schünemann, *Strafverfahrensrecht*, 29.Aufl., (München: C.H.Beck, 2017), §18, Rn.2ff.

¹⁵ Urs Kindhäuser, *supra note* 14, §6, Rn.14ff.; Claus Roxin und Bernd Schünemann, *supra note* 14, §18, Rn.2ff.

ประกอบคำให้การของตน และสิทธิได้รับสำเนาคำฟ้องหลังจากที่ศาลประทับฟ้อง ทั้งนี้ตราบเท่าที่การกระทำดังกล่าวไม่ไปขัดขวางกระบวนการค้นหาความจริง

7. สิทธิที่จะได้รับพิจารณาคดีต่อหน้า

ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้า ไม่ว่าจะเป็นในชั้นสอบสวนหรือชั้นพิจารณา ในชั้นสอบสวน ผู้ถูกกล่าวหาต้องอยู่ด้วยในขณะที่เจ้าพนักงานใช้มาตรการบังคับทางอาญาในชั้นพิจารณา ผู้ถูกกล่าวหาต้องอยู่ด้วยในขณะที่ศาลพิจารณาพิพากษาคดี

3.1.3 การรักษาสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ถูกกล่าวหากับการคุ้มครองพยาน

ตามที่กล่าวมาแล้วว่า ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีต่อหน้าแม้ว่าเขาจะใช้สิทธิที่จะนิ่งก็ตาม หลักประกันในประสิทธิภาพของการดำเนินคดีอาญาก็ว่าอยู่บนการปรากฏตัวของจำเลยต่อศาลและการที่จำเลยจะสามารถแก้ต่างให้ตนเองได้ตลอดเวลาในระหว่างกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา แก้ไขเพิ่มเติมครั้งที่ 6 (Sixth Amendment to the United States of America) ยังบัญญัติรับรองสิทธิในการเผชิญหน้ากับพยานบุคคลที่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อเขาด้วย กล่าวคือ จำเลยจะต้องมีสิทธิในการถามค้านพยานบุคคลที่ให้การเป็นปฏิปักษ์ต่อเขา จึงเห็นได้ชัดเจนว่าการคุ้มครองพยานไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดก็ตาม จะมีผลไปกระทบกระเทือนสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปกปิดข้อมูลที่ระบุตัวตนและการอำพรางใบหน้าของพยาน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้สิทธิแก่จำเลยอย่างสุดโต่งโดยมีบทบัญญัติให้มีการคุ้มครองพยานบุคคลได้ อาจทำให้ผู้กระทำความผิดในคดีบางประเภทไม่ถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คดีที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่มีอิทธิพล สามารถข่มขู่พยานหรือทำให้พยานหวาดกลัว ไม่กล้ามาเบิกความเป็นพยานต่อศาล ซึ่งสุดท้ายแล้ว จะส่งผลกระทบต่อความสงบเรียบร้อยในสังคมได้ ในทางตรงกันข้าม กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้อำนาจเจ้าพนักงานสามารถคุ้มครองพยานบุคคลได้อย่างกว้างขวาง ไม่จำกัดประเภทของคดี ไม่จำกัดวิธีการ ไม่มีมาตรการในการตรวจสอบความสำเร็จของการคุ้มครองพยาน แม้อาจทำให้การดำเนินคดีอาญามีประสิทธิภาพ แต่จะมีผลเป็นการละเมิดสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและสิทธิของจำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ ซึ่งในที่สุดแล้ว จะไม่สามารถทำให้เกิดการยอมรับในคำพิพากษาของศาลและไม่สามารถนำความสงบเรียบร้อยกลับคืนสู่สังคมได้ การให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐในการคุ้มครองพยานบุคคลจึงควรต้องกระทำโดยคำนึงถึงสิทธิของจำเลยด้วย

3.2 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล

เมื่อได้ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพยานหลักฐานในหัวข้อที่ผ่านมาแล้ว ลำดับต่อมา ก็ควรจะได้ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคล เพื่อแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการคุ้มครองพยานบุคคล ดังนี้

3.2.1 เหตุผลและความจำเป็นในการคุ้มครองพยานบุคคล

ด้วยเหตุที่ว่ามาตรฐานการพิสูจน์ในคดีอาญานั้นจะต้องพิสูจน์ให้ถึงระดับสันสงสัยตามควร (beyond reasonable doubt) ดังนั้น การนำพยานเข้าสืบเพื่อให้ข้อเท็จจริงกระจ่างถึงระดับความชัดเจนดังกล่าวนี้จึงต้องใช้พยานหลักฐานอันเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีทุกชนิดเข้าสืบ อย่างไรก็ตาม ในระหว่างที่ข้อเท็จจริงยังไม่ได้รับการพิสูจน์จนสันสงสัย พยานบุคคลก็อาจถูกข่มขู่คุกคามเสียก่อนที่จะได้ให้ข้อมูลต่อกระบวนการยุติธรรมจนทำให้ไม่สามารถมาเบิกความต่อศาลได้ หรือเบิกความต่อศาลได้ไม่เต็มที่อันจะส่งผลให้รูปคดีเสียไปได้ การคุ้มครองพยานจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของรัฐเพื่อให้กระบวนการสืบพยานของรัฐนั้นบรรลุผลและเข้าถึงความจริงในคดี โดยมีแนวคิดเบื้องต้นที่สะท้อนถึงความสำคัญดังกล่าวต่อไปนี้ คือ

ก) การคุ้มครองสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

สิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งของบุคคลคือ การที่บุคคลจะดำรงชีวิตอยู่อย่างปกติสุขและปลอดภัยจากภัยอันตรายที่มีขอบด้วยกฎหมาย รัฐจึงมีภารกิจที่จะต้องคุ้มครองความอยู่รอดปลอดภัยของบุคคล กล่าวคือ รัฐต้องจัดให้มีการรักษาความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สินของประชาชนเพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังคม เพราะพยานถือเป็นบุคคลที่มีความกล้าหาญและเป็นพลเมืองดีที่ได้เข้ามาให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมในการให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อปราบปรามอาชญากรรมในสังคม รัฐจำเป็นต้องคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สิน ความเป็นอยู่ และบุคคลใกล้ชิดของเขาให้ดีที่สุดด้วย¹⁶

ข) การปราบปรามองค์กรอาชญากรรม

เนื่องจากการกระทำความผิดในลักษณะองค์กรอาชญากรรม ซึ่งรวมถึงความผิดฐานค้ามนุษย์ด้วยนั้น มักจะมีการปกปิดหลักฐานและมีการวางแผนที่ซับซ้อน การแสวงหาพยานหลักฐานจึงจำเป็นต้องใช้ผู้มีส่วนร่วมในองค์กรอาชญากรรมดังกล่าวมาสืบเป็นพยาน อย่างไรก็ตาม การนำตัวพยานบุคคลในคดีประเภทนี้มาเบิกความที่ศาลเป็นเรื่องที่ยากลำบาก เพราะบุคคลนั้นมีความเสี่ยงภัยและอาจได้รับอันตรายจากการข่มขู่ คุกคาม และประทุษร้ายในรูปแบบต่าง ๆ จากองค์กรอาชญากรรม รัฐจึงต้องมีมาตรการการคุ้มครองพยานบุคคลให้ปลอดภัยจากภัยอันตรายที่อาจมาจากองค์กรอาชญากรรมที่พยานเคยเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อให้พยานเบิกความให้ข้อมูลเกี่ยวกับองค์กรอาชญากรรม อันจะทำให้รัฐสามารถเข้าถึงตัวสมาชิกระดับหัวหน้าองค์กรหรือผู้บังคับบัญชาและสามารถปราบปรามองค์กรอาชญากรรมได้อย่างถาวร¹⁷

¹⁶ วีระพงษ์ บุญญะนาท, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.274, 279; สมยศ เชื้อไทย, *หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น*, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2555), น.139; สุนทรีรัตน์ ศรีวรรณ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.10; Howard Lintz et.al, "A Basic Human Right: Meaningful Access to Legal Representation," School of Law, University of North Carolina, June 2015 สืบค้นเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2561 จาก <https://law.unc.edu/wp-content/uploads/2019/10/malr.pdf>, p.46.

¹⁷ มนินนา สุทธิพงศ์เกียรติ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.18; วีระพงษ์ บุญญะนาท, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 1*, น.274, 279; สุนทรีรัตน์ ศรีวรรณ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 2*, น.11.

หลายประเทศอาศัยความร่วมมือระหว่างรัฐกับพยานผู้กลับใจให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมในการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อดำเนินคดีกับองค์กรอาชญากรรม การลดโทษให้แก่พยานผู้กลับใจบางส่วนหรือยกเว้นโทษให้ทั้งหมดเลย ร่วมกับการดำเนินการคุ้มครองพยาน ได้รับการยอมรับว่าเป็นมาตรการที่มีประสิทธิภาพในการฟ้องร้องดำเนินคดีกับองค์กรอาชญากรรม¹⁸

ค) การได้มาซึ่งพยานหลักฐานที่ดีที่สุด

ในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษนั้น รัฐมีภาระในการค้นหาความจริงเกี่ยวกับการกระทำของผู้ถูกกล่าวหา พยานบุคคลซึ่งเป็นประจักษ์พยาน (eyewitness) ผู้รู้เห็นหรือสัมผัสเหตุการณ์ด้วยตนเองจึงถือเป็นพยานโดยตรง (direct evidence) ที่สามารถให้ถ้อยคำซึ่งบ่งชี้หรือยืนยันข้อเท็จจริงได้โดยตรง จึงเป็นพยานหลักฐานที่ดีที่สุดในการพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย ทั้งยังช่วยป้องกันมิให้คู่ความนำพยานโดยอ้อมหรือพยานด้อยคุณภาพมาสืบ ซึ่งอาจทำให้เสียเวลาหรือก่อให้เกิดความสับสนยุ่งยากจนทำให้ศาลวินิจฉัยผิดพลาดได้¹⁹ หากรัฐสามารถให้ความมั่นใจแก่พยานโดยการจัดหามาตรการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพมาปรับใช้ พยานบุคคลก็ย่อมมีความกล้าและสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับอาชญากรรมอันเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่

3.2.2 ลักษณะพิเศษของพยานในความผิดฐานค้ามนุษย์

พยานบุคคลที่มีความสำคัญมากในคดีค้ามนุษย์ที่เกิดขึ้นในทุกประเทศคือ พยานบุคคลที่เป็นผู้เสียหาย ในบางคดี ผู้เสียหายเป็นกลุ่มคนกลุ่มเดียวเสียด้วยซ้ำที่มาเป็นพยานเบิกความต่อศาลหลายครั้ง ผู้เสียหายในคดีค้ามนุษย์ไม่มาปรากฏตัวเพื่อแจ้งความร้องทุกข์ด้วยตนเอง อีกทั้งไม่ยินยอมมาเบิกความหรือมาเบิกความตอบคำถามเพียงเล็กน้อยเท่านั้น การดำเนินคดีความผิดฐานค้ามนุษย์จึงมักไม่บรรลุผลด้วยเหตุจากการขาดความร่วมมือและการไม่ให้ข้อเท็จจริงของพยานบุคคล²⁰ ในทางกลับกัน บางครั้งกระบวนการยุติธรรมก็ไปพึ่งคำเบิกความของผู้เสียหายมากเกินไป จนละเลยที่จะรวบรวมพยานหลักฐานประเภทอื่น ๆ ซึ่งรวบรวมได้ยากกว่า

¹⁸ United Nations Office on Drugs and Crime, “Good Practices for the Protection of Witnesses in Criminal Proceedings Involving Organized Crime,” United Nations Office on Drugs and Crime, (New York 2019) accessed 14 February 2018, from https://www.unodc.org/documents/middleeastandnorthafrica/organised-crime/Good_Practices_for_the_Protection_of_Witnesses_in_Criminal_Proceedings_Involving_Organized_Crime.pdf, p.19-20.

¹⁹ สวตริ์ สุขศรี, “การคุ้มครองความปลอดภัยของพยานบุคคลในคดีอาญา,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 31, ฉบับที่ 3, 690, น.697 (2544); สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, “การพัฒนาแนวทางในการจัดทำคำพยานของศาลยุติธรรมเพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายพยานหลักฐานที่แก้ไขใหม่,” (รายงานผลการวิจัยเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาทรัพยากรพิพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม, 2559), น.33-34.

²⁰ Angelina Kartusch and Katy Thompson, *Trafficking in Persons, Witness Protection and the Legislative Framework of the Republic of Moldova: An Assessment*, (Organization for Security and Co-operation in Europe Mission to Moldova, 2003), pp.42-43.

เมื่อเข้าสู่การพิจารณาคดีชั้นศาล อาจปรากฏสถานการณ์ว่าคำเบิกความของพยานบุคคลที่เป็นผู้เสียหายไม่ตรงไปตรงมา ไม่สอดคล้องต้องกัน ไม่มีเหตุผล หรือไม่ชัดเจนแน่นอน อีกทั้งผู้เสียหายอาจเกิดความกลัวว่าผู้กระทำความผิดค้ำมนุษย์อาจมาทำอันตรายตนเองหรือครอบครัวหลายครั้ง ผู้เสียหายมีความใกล้ชิดกับผู้กระทำความผิด หรือรู้สึกเป็นหนี้บุญคุณผู้กระทำความผิดด้วย นอกจากนั้น ศาลมักจะนำการที่ผู้เสียหายเข้ามาแจ้งความร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานช้าหรือไม่มาแจ้งความร้องทุกข์ไว้เลย มาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการชั่งน้ำหนักความน่าเชื่อถือของพยานบุคคลที่เป็นผู้เสียหาย เนื่องจากศาลมักเชื่อว่า บุคคลที่ถูกกระทำจะมาร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงานในโอกาสแรกที่เขาทำได้ อย่างไรก็ตาม ในคดีค้ำมนุษย์ ผู้เสียหายอาจหวาดกลัวและบอบช้ำเกินกว่าที่จะมาแจ้งความร้องทุกข์หรือเบิกความต่อศาลทันทีได้ อีกทั้ง ผู้เสียหายอาจกลัวว่าผู้กระทำความผิดจะมาทำอันตรายตนหรือสมาชิกในครอบครัวตน ในบางคดี ผู้เสียหายอาจเป็นญาติหรือรู้จักเกี่ยวข้องกับผู้กระทำความผิด หรือมีความรู้สึกรักหรือเป็นหนี้บุญคุณผู้กระทำความผิดด้วย

หลักเกณฑ์การกำหนดมาตรการคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์จึงมีข้อพิจารณาที่เพิ่มเติมจากการคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั่วไปในเรื่องของการส่งเสริมให้รัฐได้รับความร่วมมือจากพยานผู้เสียหายมากขึ้น ดังนี้

1) การส่งเสริมความปลอดภัยทางกายภาพ

ในคดีค้ำมนุษย์นั้น ผู้กระทำความผิดมักไม่ได้มีการดำเนินการเพียงลำพัง หากแต่กระทำในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรมที่มีอำนาจทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานผู้เสียหายในคดีค้ำมนุษย์ซึ่งตกอยู่ในความเสี่ยงยิ่งกว่าคดีประเภทอื่น ส่งผลให้พยานอาจจะไม่มาเบิกความต่อศาล²¹ หากรัฐต้องการที่จะให้พยานบุคคลมีความมั่นใจในการให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม รัฐจะต้องจัดให้มีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยที่รัดกุมยิ่งกว่ากรณีทั่วไป อาทิ การจัดให้มีที่อยู่ซึ่งมีเจ้าพนักงานคอยคุ้มกัน

2) การส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมของพยาน

เนื่องจากความผิดฐานค้ำมนุษย์เป็นความผิดที่ลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้เสียหาย พยานบุคคลซึ่งเป็นผู้เสียหายจึงมักมีความกังวลในเรื่องความมั่นคงทางสังคมของตน เช่น ปัญหาในเรื่องของความปลอดภัยของครอบครัวและบุคคลที่มีความใกล้ชิด การถูกประณามจากสังคม ในฐานะผู้ถูกนำไปค้าประเวณี²² จนไม่กล้าเข้าหากระบวนการยุติธรรมเพราะเห็นว่าการเสียที่จะเกิดขึ้นกับตนเองนั้นมีมาก ดังนั้น การคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์จึงต้องส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมของพยานด้วย

²¹ United Nations Office on Drugs and Crime, “Anti-human Trafficking Manual for Criminal Justice Practitioners,” module 12, United Nations Office on Drugs and Crime, (New York 2009) accessed 14 February 2018, from https://www.unodc.org/documents/human-trafficking/TIP_module12_Ebook.pdf, p.5.

²² *Ibid*, p.5.

3) การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศ

การค้ามนุษย์ถือเป็นอาชญากรรมระหว่างประเทศรูปแบบหนึ่งที่รัฐทุกรัฐช่วยกันปราบปราม²³ มาตรการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์ของแต่ละรัฐจึงต้องมีระดับมาตรฐานตามที่ประชาคมระหว่างประเทศกำหนด เช่น การเปิดความประชุมจอภาพทางไกลระหว่างประเทศ หรือการย้ายที่อยู่ของพยานข้ามประเทศ

3.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานบุคคลตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ

3.3.1 สารสำคัญของอนุสัญญาอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000

อนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กรเป็นกรอบความร่วมมือทางกฎหมายที่กำหนดมาตรฐานระดับสากลเกี่ยวกับการต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่กระทำโดยองค์กรอาชญากรรม โดยมีขอบเขตการบังคับใช้ในการป้องกัน การสืบสวน และการดำเนินคดีเกี่ยวกับฐานความผิดที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาฯ และพิธีสารฯ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในกลุ่มองค์กรอาชญากรรม การฟอกทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด การทุจริตคอร์รัปชัน การขัดขวางกระบวนการยุติธรรม และการค้ามนุษย์โดยเฉพาะผู้หญิงและเด็ก รวมทั้งฐานความผิดร้ายแรงที่อนุสัญญาฯ ได้กำหนดนิยามว่าเป็นความผิดที่มีโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป²⁴ โดยมีบทบัญญัติเรื่องคุ้มครองพยานอยู่ในข้อ 24 ซึ่งรัฐภาคีจะต้องดำเนินการให้มีมาตรการสำคัญ ดังนี้²⁵

1. ให้รัฐภาคีกำหนดผู้ที่จะได้รับการคุ้มครอง ซึ่งได้แก่ พยาน ญาติ บุคคลอื่นที่ใกล้ชิดพยาน ตลอดจนผู้เสียหายที่อยู่ในฐานะพยาน
2. ให้รัฐภาคีให้ความคุ้มครองกรณีอาจเกิดความไม่ปลอดภัยจากการแก้แค้นหรือข่มขู่ในการดำเนินคดีอาญาเกี่ยวกับความผิดที่อนุสัญญาฯ ครอบคลุมถึง
3. ให้รัฐภาคีกำหนดมาตรการคุ้มครองแก่กายที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยที่ไม่กระทบสิทธิของจำเลย ได้แก่ การย้ายไปอยู่ที่อื่น การไม่เปิดเผยหรือจำกัดการเปิดเผย

²³ Ionita Cochintu et al, "International Cooperation Against Human Trafficking", George Emil Palade University of Medicine, Pharmacy, Science and Technology of Targu Mures, accessed 17 May 2018, from http://www.upm.ro/facultati_departamente/ea/RePEc/curentul_juridic/rcj11/recjurid112_7F.pdf.

²⁴ ดู "การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติ ที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร และพิธีสารเพื่อป้องกัน ปราบปราม และลงโทษการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะสตรีและเด็กเสริมอนุสัญญาฯ," สืบค้นเมื่อวันที่ 5 มกราคม 2562 จาก <http://www.mfa.go.th/main/th/media-center/14/40175-การเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรม>.

²⁵ ศิระ รัตตานุกุล, "การคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 เพื่อให้สอดคล้องกับอนุสัญญาสหประชาชาติเพื่อต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000 ข้อ 24," (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2549), น.34-35.

ข้อสนเทศเกี่ยวกับรูปพรรณและที่อยู่ การจัดให้มีกฎเกณฑ์ทางพยานหลักฐานที่ทำให้พยานมีความปลอดภัยในการให้การ อาทิต อนุญาตให้มีการเบิกความผ่านการใช้เทคโนโลยีทางการสื่อสาร และการจัดทำความตกลงหรือข้อตกลงกับรัฐอื่นในการย้ายถิ่นที่อยู่

ประเทศไทยในฐานะรัฐภาคีก็ต้องพิจารณากฎหมายภายในที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ว่ามีมาตรการคุ้มครองพยานที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพเพียงพอหรือไม่ เป็นไปตามแนวทางคุ้มครองพยานตามอนุสัญญาฯ หรือไม่ จะต้องมีการแก้ไข หรือปรับปรุง หรือบัญญัติกฎหมายบางเรื่องขึ้นใหม่หรือไม่²⁶

3.3.2 พยานบุคคลที่ได้รับความคุ้มครอง

พยานบุคคล หมายถึง บุคคลทุกคนที่ให้ความร่วมมือหรือให้ความช่วยเหลือกับกระบวนการยุติธรรมตลอดทั้งกระบวนการ จนสามารถทำให้ข้อเท็จจริงในคดีนั้นกระจ่างได้ โดยไม่สำคัญว่าบุคคลนั้นจะถูกเรียกว่าอย่างไร ซึ่งรวมไปถึงผู้ให้ หรืออาจสามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่อาจเกี่ยวข้องกับคดีแก่กระบวนการยุติธรรมได้ ที่แม้จะไม่ได้ปรากฏตัวในศาลก็ตาม²⁷ จากนั้นยาดังกล่าวสามารถจำแนกพยานบุคคลได้ 3 ประเภท²⁸ ดังนี้

ก) พยานผู้เสียหาย (victim-witnesses) หมายถึง พยานผู้เสียหายเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายทางร่างกาย จิตใจ ฐานะทางเศรษฐกิจ หรือสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น ๆ จากการกระทำความผิดอาญา เพราะมาให้ข้อเท็จจริงต่อกระบวนการยุติธรรม และเนื่องจากผู้เสียหายนี้เป็นผู้รู้เห็นข้อเท็จจริงโดยตรงซึ่งจะก่อให้เกิดผลร้ายแก่องค์กรอาชญากรรม พยานประเภทนี้จึงถูกเพ่งเล็งจากองค์กรอาชญากรรมที่จะต้องถูกกำจัดให้เร็วที่สุด อาจกล่าวได้ว่า พยานผู้เสียหายมีสถานะความปลอดภัยในชีวิตร่างกายที่เปราะบาง (vulnerable) มากกว่าพยานประเภทอื่นนั่นเอง และเพื่อที่รัฐจะได้ถ้อยคำให้การจากพยานบุคคลซึ่งมีความใกล้ชิดกับการกระทำความผิดมากที่สุดนี้ ระดับความเข้มข้นของมาตรการคุ้มครองความปลอดภัยสำหรับพยานบุคคลประเภทนี้จึงต้องมีประสิทธิภาพถึงขนาดที่จะทำให้พยานผู้เสียหายสามารถเบิกความได้อย่างเต็มที่ ทั้งต้องจัดให้ทั้งช่วงเวลาก่อนพิจารณาคดี ระหว่างพิจารณาคดี และภายหลังพิจารณาคดี²⁹

ข) พยานผู้กลับใจให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม (collaborating witnesses) เป็นบุคคลที่ได้เข้าร่วมในการกระทำความผิดขององค์กรอาชญากรรมและเป็นผู้มีข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับองค์กรนั้น แต่ยินยอมให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โดยการไปเบิกความต่อ

²⁶ วรณวิภา เมืองถ้ำ, “การคุ้มครองพยานและผู้เสียหายตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านองค์กรอาชญากรรมข้ามชาติที่จัดตั้งในลักษณะองค์กร ค.ศ. 2000: การปรับปรุงกฎหมายและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการคุ้มครองพยานและผู้เสียหายในประเทศไทย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551), น.11; ศิริระ รัตตานุกูล, เพิ่งอ้าง, น.28-30.

²⁷ United Nations Office on Drugs and Crime, “Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention Against Transnational Organized Crime and the protocols thereto: advance draft copy with unedited text,” United Nations Office on Drugs and Crime, (New York 2004), from https://www.unodc.org/pdf/crime/legislative_guides/Legislative%20guides_Full%20version.pdf, p.134.

²⁸ *Supra* note 18, p.19.

²⁹ *Ibid*, p.21.

ศาลเกี่ยวกับข้อมูลเหล่านั้น โดยมูลเหตุจูงใจ (motivation) ของบุคคลดังกล่าวนั้นหาได้เกี่ยวข้องกับ ความยุติธรรมในคดีไม่ หากแต่เป็นเรื่องความปลอดภัยของตนเองและครอบครัวเท่านั้น อนุสัญญาฯ เรียกร้อง ให้รัฐภาคีใช้มาตรการกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือจากผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเหล่านี้ โดยคำนึงถึง ความสอดคล้องกับหลักกฎหมายของตน รวมถึงให้พิจารณาความเป็นไปได้ในการลดโทษหรือไม่ดำเนินคดีกับ ผู้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดเหล่านี้³⁰

ค) พยานบุคคลอื่น (Other types of witnesses) นอกเหนือจากพยานบุคคลสองประเภทแรก แต่เป็นบุคคลที่สามารถให้การเพื่อเป็นประโยชน์ต่อกระบวนการยุติธรรม เช่น สายลับ (undercover agent) พยานผู้เชี่ยวชาญ (expert) หรือ บุคคลทั่วไปที่สามารถให้ข้อมูล (informant) เป็นต้น³¹

3.3.3 การรักษาสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหาและความปลอดภัยของพยาน

เนื่องจากมาตรการคุ้มครองพยานนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อให้พยานบุคคลได้รับความปลอดภัยและสามารถให้ข้อมูลแก่กระบวนการยุติธรรมได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการเพิ่ม ประสิทธิภาพในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมของรัฐ เพราะรัฐมีเครื่องมือในการที่จะค้นหา ความจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดของจำเลยได้จากพยานบุคคลที่มีคุณภาพ ขณะเดียวกัน ก็เป็น การสร้างภาระแก่จำเลยในการที่จะนำพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน เนื่องจากหาก พยานหลักเพียงที่จะเผชิญหน้าหรือเปิดเผยตัวตนแล้ว กระบวนพิจารณาบางประการก็อาจไม่ได้กระทำ ต่อหน้าจำเลย ซึ่งอาจส่งผลให้จำเลยเสียเปรียบในทางคดีได้ ดังนั้น อนุสัญญาฯ จึงได้วางหลักให้ การกำหนดมาตรการในการคุ้มครองพยานว่า รัฐภาคีต้องคำนึงถึงความสมดุลระหว่างสิทธิของผู้ต้องหา และความปลอดภัยของพยานด้วย โดยบทบัญญัติข้อ 24 วรรคสองตอนต้น ได้ให้ความสำคัญกับสิทธิ ของผู้ต้องหาโดยบัญญัติไว้อย่างกว้าง ๆ ว่ามาตรการการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพนี้จะต้อง คำนึงถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม (due process) และไม่กระทบสิทธิของจำเลยด้วย แม้บทบัญญัติดังกล่าวจะไม่ได้กำหนดแนวทางการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในกรณีดังกล่าวไว้โดย เฉพาะเจาะจงก็ตาม แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ จำเลยมีสิทธิที่จะรับรู้ลักษณะของคดี (nature of case) ที่ตนจะถูกฟ้องร้อง และสามารถที่จะซักค้านหรือถามค้านพยาน (cross-examination) ได้เสมอ³²

4. หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์ในต่างประเทศ

ในหัวข้อนี้ จะได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีค้ำมนุษย์ในต่างประเทศ โดยจะได้กล่าวถึงประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีและสหรัฐอเมริกา ดังนี้

³⁰ Arini Asriyani, "Legal Protection of a Witness Cooperating Offender (Justice Collaborator) In Exposing the Criminal Acts of Corruption," *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, Vol.23, Issue 2, 47-56; 48; *supra* note 27, para.348, p.165.

³¹ *Supra* note 18, p.22.

³² *Supra* note 27, p.135; Karen Kramer, "Witness Protection as a Key Tool in Addressing Serious and Organized Crime," United Nations Asia and Far East Institute, accessed 3 May 2018, from https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/GG4/Fourth_GGSeminar_P3-19.pdf, p.5.

4.1 การคุ้มครองพยานในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี

ในหัวข้อนี้ จะได้กล่าวถึงการคุ้มครองพยานในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี โดยจะกล่าวถึงการคุ้มครองพยานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ การคุ้มครองพยานในระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล และการคุ้มครองพยานตามกฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตรายมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 การคุ้มครองพยานโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เจ้าหน้าที่ตำรวจใช้วิธีการดังต่อไปนี้ในการคุ้มครองพยาน

ก) ย้ายที่อยู่ เป็นมาตรการที่ถูกนำไปใช้มากที่สุดและมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งโดยส่วนมากเป็นการย้ายที่อยู่ในเยอรมนีนั้นเอง และอาจเป็นได้ตั้งแต่ย้ายที่อยู่เพียงระยะเวลาสั้น ๆ 2 ถึง 3 ชั่วโมง หรืออาจนำไปสู่การย้ายออกจากที่อยู่ปัจจุบันโดยถาวรด้วยความช่วยเหลือของหน่วยปฏิบัติการพิเศษของตำรวจ³³

ข) การคุ้มกันตัวพยาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในระหว่างที่พยานเดินทางมาเบิกความต่อศาล

ค) กรณีพยานบุคคลเป็นชาวต่างชาติ ในเยอรมนี พยานที่ตกอยู่ในอันตรายมักเป็นชาวต่างชาติ³⁴ ซึ่งองค์กรอัยการกับองค์กรตรวจคนเข้าเมืองสามารถตกลงกันเลื่อนเวลาส่งตัวพยานบุคคลกลับประเทศบ้านเกิดออกไปอีกราว 2 ถึง 3 เดือนได้ เพื่อให้พยานสามารถมาเบิกความในศาลได้ก่อน

ง) การช่วยเหลือทางการเงิน มาตรการคุ้มครองพยานที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีการช่วยเหลือทางการเงิน ซึ่งอาจจะเป็นการให้กู้ยืมเงิน การให้เงินทดแทนรายได้ที่ขาดหายไป การช่วยเหลือด้วยสวัสดิการ หรือการฝึกอาชีพ เป็นต้น การให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่พยานบุคคลนั้นเป็นเพียงการชดเชยความเสียหายที่พยานบุคคลได้รับเพราะมาเบิกความเป็นพยานที่ศาลเท่านั้น เช่น ต้องย้ายบ้าน ต้องลาออกจากงาน เป็นต้น กรณีจึงไม่ถือเป็นการให้ประโยชน์แลกกับการมาเบิกความแต่อย่างใด เป็นแต่เพียงหน้าที่ของรัฐในการให้ความคุ้มครองประชาชนในรัฐและหน้าที่ของตำรวจในการรักษาความสงบเรียบร้อยเท่านั้น³⁵

จ) การให้ความช่วยเหลือในการดำรงชีวิต เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานมีหน้าที่ต้องช่วยพยานบุคคลให้สามารถบริหารจัดการชีวิตใหม่ของตนเองได้ เป็นต้นว่า การหางาน หรือการย้ายโรงเรียนให้แก่บุตรของพยาน เป็นต้น³⁶ หลักการสำคัญคือ พยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตรายจะต้องมีที่ปรึกษาเสมอ ซึ่งจะช่วยให้เขาคลายความกังวลหรือความกลัวลงไปได้³⁷

³³ Siegismund, *Der Schutz gefährdeter Zeugen in der Bundesrepublik unter besonderer Berücksichtigung des Gesetzes zur Harmonisierung des Schutzes gefährdeter Zeugen*, (Osnabrück, 2009), p.75.

³⁴ *Ibid*, 75; Soiné/ Soukup, "Identitätsänderung, Anfertigung und Verwendung von Tampapieren," *ZRP*, 27. Jahrgang, Heft 12, 466, p.466 (1994).

³⁵ BVerfG NJW 1984, 428, 429.

³⁶ *Der Spiegel* 28/1992, 48.

³⁷ *Supra note* 33, p.77.

ฉ) การเปลี่ยนชื่อ เปลี่ยนตัวตน และการทำเอกสารปลอมต่าง ๆ กฎหมายว่าด้วยการเปลี่ยนชื่อสกุลและชื่อตัว (Gesetz über die Änderung von Familiennamen und Vornamen - NamÄndG) อนุญาตให้มีการเปลี่ยนชื่อตัวและชื่อสกุลได้เมื่อมีเหตุจำเป็น เหตุจำเป็นที่ว่านั้นคือ เมื่อประโยชน์ของการเลิกใช้ชื่อปัจจุบันและประโยชน์ในการใช้ชื่อใหม่นั้นมีน้ำหนักมากกว่าหลักการของกฎหมายในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมขององค์กรตำรวจและหลักการของกฎหมายเกี่ยวกับภารกิจของชื่อนามสกุลในทางสวัสดิการสังคม กรณีที่มีอันตรายเกิดขึ้นกับชีวิตหรือร่างกายของพยานบุคคลที่พร้อมจะมาเบิกความในศาล ถือเป็นกรณีที่ประโยชน์ในการเลิกใช้ชื่อปัจจุบันและประโยชน์ในการใช้ชื่อใหม่นั้นมีน้ำหนักมากกว่า

ข) การปกปิดที่อยู่ เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานสามารถปกปิดที่อยู่ของพยานบุคคลผู้ตกอยู่ในอันตรายได้ โดยการแจ้งไปยังหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้หน่วยงานบล็อกการส่งต่อที่อยู่ของพยานบุคคลนั้น³⁸

ข) การเปลี่ยนแปลงใบหน้า เจ้าหน้าที่ที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยานสามารถเปลี่ยนแปลงใบหน้าของพยานได้ ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ประสงค์ร้ายกับเขาจำเขาได้เมื่อพบกันภายหลังจากการสืบพยานได้สิ้นสุดลงแล้ว โดยอาจเป็นการเปลี่ยนสีผิว ใส่วิก หรือใส่แว่นตา เป็นต้น ในคดีที่จำเป็น อาจมีการทำศัลยกรรมใบหน้าของพยานได้ แต่ในทางปฏิบัติ แทบไม่เคยเกิดขึ้นเลย³⁹

4.1.2 การคุ้มครองพยานระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล

เมื่อประชาชนมีหน้าที่ต้องให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรมโดยการมาเป็นพยานในชั้นศาล กระบวนการยุติธรรมจึงมีหน้าที่ต้องลดภาระของประชาชนที่อาจเพิ่มขึ้นเพราะการมาเบิกความเป็นพยาน⁴⁰ ด้วยเหตุนี้เอง รัฐจึงมีหน้าที่ต้องคุ้มครองพยานจากอันตรายที่อาจเกิดแก่ชีวิต ความสมบูรณ์ของร่างกาย รวมถึงเรื่องเกียรติยศศักดิ์ศรีด้วย บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานระหว่างการพิจารณาคดีในชั้นศาล มีดังต่อไปนี้

ก) การปฏิเสธไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับที่อยู่ของพยาน

หากการที่พยานตอบคำถามเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของตน จะทำให้พยานหรือบุคคลอื่นตกอยู่ในอันตราย มาตรา 68 วรรคแรก ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน อนุญาตให้พยานสามารถแจ้งที่อยู่ทำงานแทนการแจ้งที่อยู่อาศัยได้ในกรณีที่พยานบุคคลเข้ามายุ่งเกี่ยวกับคดีด้วยเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่การงานของเขา⁴¹ อย่างไรก็ตาม การที่พยานแจ้งที่อยู่ทำงานของตน ก็อาจทำให้คู่ความล่วงรู้ถึงตัวตนของพยานอยู่ดี ในความเป็นจริง บทบัญญัตินี้จึงมิได้ช่วยคุ้มครองพยานมากเท่าใดนัก⁴² มาตรา 68 วรรคสอง อนุญาตให้พยานสามารถแจ้งที่อยู่ทำงานหรือที่อยู่อื่นที่ศาลสามารถ

³⁸ Ibid, p.79.

³⁹ Ibid, p.80.

⁴⁰ Rainer Griesbaum, "Der gefährdete Zeuge," *NStZ*, 18. Jahrgang, Heft 9, 433, pp.457-459 (1998).

⁴¹ Hans Hilger, "Neues Strafverfahrensrecht durch das OrgKG," *NStZ*, 12. Jahrgang, Heft 9, 523, p.525 (1992).

⁴² Supra note 33, p.85.

ส่งหมายเรียกได้แทนการแจ้งที่อยู่อาศัยของเขา เมื่อปรากฏข้อกังวลว่าการที่ข้อมูลที่ระบุตัวตนหรือที่อยู่อาศัยหรือที่พักของพยานถูกเปิดเผยออกไป อาจทำให้พยานหรือบุคคลอื่นตกอยู่ในอันตราย บทบัญญัตินี้มีขึ้นเพื่อคุ้มครองพยานอย่างแท้จริง แต่พยานยังคงต้องแจ้งชื่อตัว-ชื่อสกุล และข้อมูลที่ระบุตัวตนอื่น ๆ ในทางปฏิบัติ เจ้าหน้าที่มักให้พยานแจ้งที่อยู่ของสถานีตำรวจ ซึ่งจะช่วยคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของพยานบุคคลนั้นได้⁴³ มาตรา 68 วรรคสาม อนุญาตให้พยานไม่ตอบคำถามเกี่ยวกับข้อมูลที่อาจจะระบุตัวตนหรือระบุตัวตนในอดีตของตนแทนได้หากว่าการเปิดเผยตัวตนหรือที่อยู่อาศัยของพยานอาจจะทำให้พยานตกอยู่ในอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพ อย่างไรก็ตาม พยานยังคงต้องตอบคำถามว่าพยานได้รับรู้เหตุการณ์นั้นมาอย่างไร ศาลเป็นผู้มีหน้าที่ตัดสินว่า พยานบุคคลจะตกอยู่ในอันตรายหรือไม่หากว่าข้อมูลเกี่ยวกับตัวตนของพยานถูกเผยแพร่ออกไปหรือพยานตอบคำถามเกี่ยวกับที่อยู่ของตน⁴⁴

ข) การพิจารณาคดีโดยลับ

ตามกฎหมายธรรมนูญศาลเยอรมัน (Gerichtsverfassungsgesetz - GVG) การพิจารณาคดีอาญาโดยลับสามารถกระทำได้ เมื่อ 1) การเปิดเผยเหตุการณ์เกี่ยวกับการใช้ชีวิตส่วนตัวของผู้ที่เกี่ยวข้องอาจไปทำลายคุณธรรมทางกฎหมายบางประการที่รัฐคุ้มครอง 2) เมื่อการเปิดเผยความลับทางการค้า ความลับเกี่ยวกับการประดิษฐ์ และความลับเกี่ยวกับการให้คำปรึกษาทางภาษี อาจไปทำลายคุณธรรมทางกฎหมายบางประการที่รัฐคุ้มครอง 3) เมื่อมีความกังวลว่าอาจมีอันตรายต่อชีวิต ร่างกาย หรือเสรีภาพของพยานบุคคลหรือของบุคคลอื่น หรือ 4) เมื่อการเปิดเผยความลับส่วนบุคคลโดยมิได้รับอนุญาตอาจทำให้พยานถูกดำเนินคดีอาญาได้ (มาตรา 171b, 172 ข้อ 1a, 2 และ 3) นอกจากนี้ หากเข้าเงื่อนไขประการใดประการหนึ่ง ศาลยังอาจสั่งให้การพิจารณาคดีในศาลในขั้นตอนของการนำสืบพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตรายกระทำในสถานที่ที่ได้รับการคุ้มครองเป็นพิเศษก็ได้⁴⁵

ค) การสั่งงดการสืบพยานที่ตกอยู่ในอันตราย

ตามมาตรา 223 และ 251 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ศาลมีหน้าที่ต้องคาดการณ์ว่าพยานจะมาปรากฏตัวที่ศาลหรือพยานจะยอมมาให้การที่ศาลหรือไม่ ศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์ได้วางหลักต่อไปว่า ศาลสามารถสั่งงดการสืบพยานที่มีได้มีการปกปิดชื่อได้ทราบเท่าที่ชีวิตหรือร่างกายของพยานยังตกอยู่ในอันตรายที่มาตราการคุ้มครองพยานไม่สามารถกำจัดให้หมดไปได้⁴⁶

ง) กฎหมายคุ้มครองพยาน

ในปี ค.ศ. 1998 ได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (Strafprozessordnung - StPO) และกฎหมายอื่น ๆ เพื่อการคุ้มครองเหยื่อและพยานบุคคลมี

⁴³ Volker Krey und Edgar Haubrich, "Zeugenschutz, Rasterfahndung, Lauschangriff, Verdeckte Ermittler," JR, Vol.1992, Issue 8, 309, p.310 (1992).

⁴⁴ See also Peter Caesar, "Noch stärkerer Schutz für Zeugen und andere nicht beschuldigte Personen im Strafprozess?," NJW, 51. Jahrgang, Heft 32, 2313, p.2315 (1998).

⁴⁵ BGHSt 32, 115, 125; Joachim Renzikowski, "Fair Trial und anonymer Zeuge," JZ, Band 54, Heft 12, 605, p.607 (1999).

⁴⁶ BGHSt 39,141, 145; BGH, NStZ 1984, 31, 32.

ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (Gesetz zum Schutz von Zeugen bei Vernehmungen im Strafverfahren und zur Verbesserung des Opferschutzes; Zeugenschutzgesetz - ZschG) มาตรา 58a ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเยอรมัน อนุญาตให้นำเทปบันทึกภาพและเสียงที่พยานเบิกความไว้กับพนักงานสอบสวน กับพนักงานอัยการ หรือกับศาล มาใช้เป็นพยานในชั้นศาลได้ มาตรา 247a อนุญาตให้ศาลสั่งให้พยานบุคคลเบิกความในสถานที่อื่นที่มีห้องพิจารณาได้ โดยให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงมายังห้องพิจารณา และสามารถบันทึกภาพและเสียงของการเบิกความนั้นเอาไว้ได้หากเกิดข้อกังวลว่าพยานจะไม่สามารถมาเบิกความได้อีกในการนัดสืบพยานนัดต่อ ๆ ไป มาตรา 255a เทปบันทึกภาพและเสียงของการเบิกความที่บันทึกไว้ในคดีก่อนสามารถนำมาใช้แทนการสืบพยานในคดีอื่น ๆ ได้เมื่อพยานนั้นยังอายุไม่ถึง 16 ปี และจำเลย รวมถึงทนายจำเลย ได้มีส่วนร่วมในการบันทึกเทปการเบิกความนั้น มาตรา 168e ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้อำนาจศาลสั่งให้จำเลยออกไปจากห้องพิจารณาในขณะที่พยานเบิกความได้เมื่อปรากฏอันตรายอย่างร้ายแรงต่อพยานนั้นหากเขาเบิกความต่อหน้าจำเลย แต่จะต้องมีการถ่ายทอดภาพและเสียงของการเบิกความไปยังสถานที่ที่จำเลยอยู่ และจำเลยยังคงมีสิทธิในการถามพยานบุคคลนั้นได้อยู่⁴⁷

จ) การห้ามถามพยานบุคคลด้วยคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ทำให้พยานเสื่อมเสียชื่อเสียงหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการกระทำความผิดในครั้งก่อน ๆ ของตน

คำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่อาจทำให้พยานเสื่อมเสียชื่อเสียงหรือคำถามที่เกี่ยวกับชีวิตส่วนตัวของพยาน ควรถามได้เฉพาะในกรณีจำเป็นเท่านั้น ส่วนคำถามเกี่ยวกับการได้รับโทษในครั้งก่อน ๆ ของพยานควรถามได้เพียงเพื่อวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของคำเบิกความของพยานเท่านั้น

ฉ) มาตรการปกปิดข้อมูลที่จะระบุตัวตนของพยาน

ฝ่ายศาลในเยอรมนีในอดีตเคยวินิจฉัยว่า การใช้ฉากกั้นระหว่างพยานกับจำเลย หรือการให้พยานบุคคลใส่หน้ากากอำพรางใบหน้า เป็นการสืบพยานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย ไม่สามารถกระทำได้⁴⁸ อย่างไรก็ตาม นับตั้งแต่มีการแก้ไข มาตรา 68 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งอนุญาตให้พยานบุคคลแจ้งที่อยู่ทำงานหรือที่อยู่อื่นที่ศาลสามารถส่งหมายเรียกได้แทนการแจ้งที่อยู่อาศัยของเขาได้ และตั้งแต่มีการบัญญัติให้มีการบันทึกภาพและเสียงการเบิกความของพยานเอาไว้ได้ น่าจะทำให้ความเห็นของศาลเปลี่ยนไปแล้ว⁴⁹

⁴⁷ See also Peter Caesar, "Noch stärkerer Schutz für Zeugen und andere nicht beschuldigte Personen im Strafprozess?," *NJW*, 51. Jahrgang, Heft 32, 2313, p.2315 (1998).

⁴⁸ BGHSt 32, 115, 124 f.; OLG Stuttgart, NJW, 1072.

⁴⁹ Tonio Walter, "Vermummte Gesichter, verzerrte Stimmen- audiovisuell verfremdete Aussagen von V-Leuten? Deutsches Recht und EMRK," *Strafo*, Heft 7, 224, p.274 (2004); Hans-Joachim Weider, "Die Videovernehmung von V-Leuten gemäß § 247a StPO unter optischer und akustischer Abschirmung," *StV*, 20. Jahrgang, Heft 1, 48, p.52 (2000); Herbert Diemer, "Verfahrensregeln im Zusammenhang mit der audiovisuellen Vernehmung nach § 247a StPO," *NStZ*, 21. Jahrgang, Heft 8, 393, p.397 (2001); Wieder und Staechelin, "Das Zeugenschutzgesetz und der gesperrte V-Mann," *StV*, 19. Jahrgang, Heft 1, 51, p.53 (1999).

ข) การให้ผู้ถูกกล่าวหาออกจากห้องพิจารณา

ตามมาตรา 230 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จำเลยในคดีอาญามีทั้งสิทธิและหน้าที่ที่จะมีส่วนร่วมในการพิจารณาคดี การปรากฏตัวของจำเลยเป็นหลักประกันการค้นหาความจริงและการต่อสู้คดีอย่างไม่มีข้อจำกัดและรอบด้าน อย่างไรก็ตาม หากปรากฏข้อกังวลว่า พยานจะไม่เบิกความตามความจริงหากว่าจำเลยอยู่ในห้องพิจารณาคดี ศาลอาจอาศัยอำนาจตาม มาตรา 247 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา สั่งให้จำเลยออกจากห้องพิจารณาคดีไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้การค้นหาความจริงสามารถทำได้ต่อไป นอกจากนั้น หากพยานเบิกความต่อหน้าจำเลยแล้วจะได้รับอันตรายต่อชีวิตร่างกาย ศาลก็สามารถสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาออกจากห้องพิจารณาได้เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองความปลอดภัยให้แก่พยาน⁵⁰

ข) การให้พยานเบิกความโดยใช้การประชุมทางไกลผ่านจอภาพตาม มาตรา 247a ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

มาตรา 247a ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งมีผลใช้บังคับเมื่อปี ค.ศ. 1998 ให้อำนาจศาลสั่งให้พยานเบิกความในสถานที่อื่นได้เมื่อปรากฏว่ามีอันตรายโดยชัดแจ้งต่อชีวิตความเป็นอยู่ของพยานหากพยานจะเบิกความต่อหน้าจำเลย และให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงการเบิกความกลับมายังห้องพิจารณา

นอกจากนั้น ศาลยังมีอำนาจสั่งให้มีการถ่ายทอดภาพและเสียงการเบิกความของพยานได้ หากพยานไม่อาจมาปรากฏตัวต่อศาลได้ด้วยเหตุตามที่ปรากฏใน มาตรา 251 วรรคสอง ข้อ 1 และข้อ 2 ได้แก่ พยานเจ็บป่วยเป็นระยะเวลานานหรือเจ็บป่วยด้วยโรคเรื้อรัง หรือมีอุปสรรคขัดขวางการมาเบิกความในศาลที่ไม่อาจกำจัดให้หมดสิ้นไปได้ หรือพยานอาศัยอยู่ไกลจากศาลมาก การเบิกความของพยานอาจถูกบันทึกไว้หากปรากฏข้อกังวลว่าพยานจะไม่สามารถมาเบิกความที่ศาลในนัดสืบพยานครั้งต่อ ๆ ไปได้ และการบันทึกการเบิกความดังกล่าวจำเป็นสำหรับการค้นหาความจริงในคดี คำสั่งของศาลตามมาตรา 247a นี้ถือเป็นที่สุด ไม่อาจโต้แย้งไปยังศาลที่สูงกว่าได้

4.1.3 การคุ้มครองพยานตามกฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตราย

ในหัวข้อนี้ จะได้กล่าวถึงเจตนารมณ์ในการตรากฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ได้รับอันตราย และการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ได้รับอันตราย ดังนี้

ก) เจตนารมณ์ในการตรากฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตราย

การคุ้มครองพยานในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีเริ่มต้นขึ้นในช่วงทศวรรษ 80 ของศตวรรษที่ 20 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานเกี่ยวกับสมาชิกวงดนตรี

⁵⁰ See also Joachim Renzikowski, "Fair Trial und anonymes Zeuge," *JZ*, Band 54, Heft 12, 605, p.606 (1999).

ร็อกที่ใช้ชื่อว่า “Hell’s Angels” ที่ขู่เชิญและใช้กำลังบังคับให้ร้านค้าจำนวนมากในเมือง Hamburg จ่ายเงินให้แก่ตนเป็นค่าคุ้มครอง พยานบุคคลหลายคนไม่กล้ามาเบิกความในชั้นพิจารณาตัดสินศาล จนทำให้ศาลไม่อาจลงโทษจำเลยหรือลงโทษได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ทนายจำเลยจึงได้ร้องขอให้มีการปกปิดชื่อพยานบุคคลบางคนไว้ หลังจากนั้นในปี ค.ศ. 1984 จึงได้มีการจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจเพื่อคุ้มครองพยานขึ้นภายในองค์กรตำรวจ ทำหน้าที่ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยจู่โจมเพื่อคุ้มครองพยาน ในขณะนั้น มีความชัดเจนว่าการคุ้มครองพยานเป็นเรื่องที่จำเป็นและสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการใช้มาตรการคุ้มครองพยาน ปี ค.ศ. 1986 มีการเรียกร้องจากองค์กรตำรวจให้จัดตั้งสำนักงานคุ้มครองพยานและได้มีการสร้างมาตรการต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองพยานขึ้น ปี ค.ศ. 1990 มีการกำหนด “แนวปฏิบัติร่วมกันระหว่างกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุติธรรมในระดับสหพันธ์และระดับมลรัฐเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ได้รับอันตราย” ซึ่งในภายหลังได้กลายเป็นเป็นหลักการพื้นฐานสำคัญในการคุ้มครองพยาน อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองพยานโดยอาศัยแต่เพียงบทบัญญัติในกฎหมายตำรวจ หรืออาศัยหลักการกระทำโดยจำเป็น และอาศัยกฎระเบียบภายในของหน่วยงาน ไม่เพียงพอสำหรับการใช้มาตรการพิเศษ อาทิ การสร้างเอกสารเพื่อแสดงตัวตนปลอมอีกต่อไป ทั้งนี้เพราะมาตรการดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินคดีอาญาหลายประการ จึงจำเป็นต้องมีการตรากฎหมายระดับสหพันธ์ในเรื่องการคุ้มครองพยานขึ้น ในปี ค.ศ. 2001 กฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตราย (Gesetz zur Harmonisierung des Schutzes gefährdeter Zeugen - ZSHG) จึงมีผลใช้บังคับ

การคุ้มครองพยานมีเป้าหมายสำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การคุ้มครองบุคคลผู้ตกอยู่ในอันตรายและการคุ้มครองการดำเนินคดีอาญา⁵¹ กฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตราย หรือ ZSHG จึงตราขึ้นเพื่อให้เป้าหมาย 2 ประการนี้เป็นจริงขึ้น ภายใต้แนวความคิดว่า ในยุคปัจจุบัน ผู้กระทำความผิดอาญามักวางแผนการกระทำความผิดอย่างมืออาชีพและไม่ทิ้งร่องรอยการกระทำความผิดเอาไว้ การที่กระบวนการยุติธรรมจะได้มาซึ่งพยานวัตถุจึงยากขึ้นเรื่อย ๆ การดำเนินคดีกับองค์กรอาชญากรรม รวมถึงผู้กระทำความผิดสำคัญอื่น ๆ จึงต้องหวังพึ่งถ้อยคำของพยานบุคคลเสียเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากพยานบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดผู้กระทำความผิด หรือเป็นผู้ที่ล่วงรู้ถึงการวางแผนและการลงมือกระทำความผิดมาด้วยเหตุอื่น ถ้อยคำของเขาจึงมีความสำคัญต่อการรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินคดีอาญาเป็นอย่างมาก และด้วยเหตุนี้เอง ผู้ถูกกล่าวหาจึงได้พยายามขัดขวางการเบิกความของพยานบุคคลที่อาจเป็นผลร้ายกับเขา โดยการข่มขู่พยานบุคคลและบุคคลที่ใกล้ชิดพยานบุคคลนั้นด้วยวิธีการต่าง ๆ นานา⁵² พยานบุคคลที่ได้แสดงตนว่าพร้อมจะมาเบิกความที่ศาล รวมถึงผู้ใกล้ชิดกับพยาน จึงตกอยู่ในอันตรายทั้งต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินที่มีมูลค่าสูง ดังนั้น เขาจึงจะยินยอมเป็นพยานที่ศาลก็ต่อเมื่อรัฐสามารถคุ้มครองเขาอย่างมีประสิทธิภาพไปจนกระทั่งคดีสิ้นสุดได้

⁵¹ Konrad Freiberg und Berndt Georg Thamm, *Das Mafia-Syndrom – Organisierte Kriminalität: Geschichte, Verbrechen, Bekämpfung*, (Hilden: Deutscher Polizeiliteratur, 1992), p.230.

⁵² Beschlussempfehlung und Bericht des Innenausschusses (4. Ausschuss) zu dem Gesetzentwurf des Bundesrates – Drucksachen 14/638, 14/6279 (neu) 27.06.2001, p.7.

ข) การบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตราย

1) เงื่อนไขในการคุ้มครองพยานบุคคลและผู้มีอำนาจหน้าที่
กฎหมายว่าด้วยการประสานงานเพื่อคุ้มครองพยานบุคคลที่ตกอยู่ในอันตราย บัญญัติว่า มาตรการคุ้มครองพยานสามารถใช้ได้ทั้งกับพยานบุคคล ผู้ถูกกล่าวหาที่อาจตกอยู่ในอันตราย อันเนื่องจากการที่เขายินดียะมาให้การเป็นพยาน ญาติของพยานบุคคล และกับผู้ใกล้ชิดพยานบุคคลด้วย (มาตรา 1 วรรคสอง ZSHG) โดยการใช้มาตรการคุ้มครองพยานขึ้นอยู่กับเงื่อนไขสำคัญ 4 ประการ ได้แก่

1. ค่าเบี่ยงเบนของพยานจะต้องมีความสำคัญต่อการค้นหาความจริงถึงขนาดที่ว่า หากปราศจากถ้อยคำของพยานบุคคลนั้น การค้นหาความจริงจะไม่อาจสำเร็จลุล่วงลงได้หรือจะประสบความยากลำบากขึ้นอย่างชัดเจน หรือกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า กฎหมายต้องการให้มีการใช้วิธีการอื่นในการรวบรวมพยานหลักฐานเสียก่อนที่จะมาใช้มาตรการคุ้มครองพยานซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูง และกระทบกระเทือนสิทธิของผู้อื่นอย่างกว้างขวาง⁵³

2. การใช้มาตรการคุ้มครองพยานจะต้องได้รับความยินยอมจากพยานเสียก่อน

3. พยานบุคคลจะต้องตกอยู่ในอันตรายอันเนื่องมาจากการที่เขาจะมาเบิกความต่อศาล ซึ่งจะต้องเป็นอันตรายที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้ มิใช่แต่เพียงอันตรายที่เป็นนามธรรมเท่านั้น

4. บุคคลจะต้องมีความเหมาะสมที่จะได้รับความคุ้มครองด้วย ผู้ที่ให้การเท็จแก่เจ้าพนักงานหรือผู้ที่ไม่มีความสามารถในการรักษาความลับอาจไม่มีความเหมาะสมที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้

การคุ้มครองพยานอาจดำเนินต่อไปได้หากเงื่อนไข 4 ประการนี้ยังคงปรากฏอยู่ แม้ว่า การดำเนินคดีอาญาจะยังไม่สิ้นสุดลง แต่ขาดเงื่อนไขข้อใดข้อหนึ่งไป การคุ้มครองพยานก็เป็นอันต้องสิ้นสุดลง

การคุ้มครองพยานตามกฎหมายฉบับนี้เป็นภาระหน้าที่ของสำนักงานคุ้มครองพยาน ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายของมลรัฐและของสหพันธ์ (มาตรา 2 วรรคแรก ZSHG) การเริ่มใช้มาตรการคุ้มครองพยาน การกำหนดรูปแบบและขอบเขต หรือการสิ้นสุดของมาตรการคุ้มครองพยานจะต้องได้มีการคำนึงถึงหลักความได้สัดส่วนแล้วอย่างเคร่งครัด โดยมาตรา 2 วรรคสอง ZSHG ได้บัญญัติให้คำนึงถึงความร้ายแรงของความผิด ความร้ายแรงของอันตราย สิทธิของผู้ถูกกล่าวหา และผลกระทบที่อาจเกิดจากมาตรการคุ้มครองพยาน ดังนั้น โดยหลักการแล้ว ความผิดอาญาที่สามารถนำมาตราการคุ้มครองพยานนี้มาใช้ได้จึงเป็นความผิดอาญาที่มีความสำคัญ เช่น ความผิดที่เกิดจากองค์กรอาชญากรรม หรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้าย⁵⁴

⁵³ *Supra* note 33, p.91.

⁵⁴ Beschlussempfehlung und Bericht des Innenausschusses (4. Ausschuss) zu dem Gesetzentwurf des Bundesrates – Drucksachen 14/638, 14/6279 (neu) 27.06.2001, p.10.

2) การคุ้มครองข้อมูลที่อาจจะบ่งชี้ตัวตนของพยานบุคคลผู้ตกอยู่ในอันตราย

การคุ้มครองพยานจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อการคุ้มครองพยานต้องถูกเก็บเป็นความลับ เจ้าพนักงานมีหน้าที่ตามกฎหมายที่จะต้องรักษาความลับของทางการตามกฎหมายปกครองอยู่แล้ว มาตรา 3 ZSHG จึงมีเจตนารมณ์ที่จะให้บุคคลธรรมดาทั่วไปรักษาความลับเกี่ยวกับการคุ้มครองพยาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับตัวพยานผู้ประสงค์จะได้รับความคุ้มครองการรักษาความลับเป็นเงื่อนไขในการใช้มาตรการคุ้มครองพยาน

เนื่องจากการให้ข้อมูลส่วนบุคคลของพยานผู้ได้รับการคุ้มครองอาจนำมาซึ่งอันตรายแก่บุคคลนั้นได้ มาตรา 4 วรรคแรก ZSHG จึงให้อำนาจสำนักงานคุ้มครองพยานปฏิเสธการให้ข้อมูลเกี่ยวกับพยานบุคคลนั้น ทั้งแก่หน่วยงานรัฐและหน่วยงานเอกชน และหน่วยงานของรัฐอื่น ๆ ที่ครอบครองข้อมูลส่วนบุคคลของพยานผู้ได้รับความคุ้มครองก็มีอำนาจปฏิเสธไม่ส่งมอบข้อมูลส่วนบุคคลนั้นเช่นกัน (มาตรา 4 วรรคสอง ZSHG) ส่วนหน่วยงานเอกชนก็มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำร้องขอของสำนักงานคุ้มครองพยานในการที่จะปฏิเสธไม่ให้ข้อมูลใด ๆ เกี่ยวกับพยานบุคคลนั้น (มาตรา 4 วรรคสาม ZSHG) และเนื่องจากกฎหมายต้องการให้สำนักงานคุ้มครองพยานมีบทบาทในการบริหารจัดการข้อเรียกร้องของบุคคลที่สามเกี่ยวกับข้อมูลใด ๆ ของพยานบุคคลที่ได้รับความคุ้มครองกฎหมายจึงกำหนดให้ทั้งหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานเอกชนมีหน้าที่รายงานความพยายามในการร้องขอหรือได้มาซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับพยานบุคคลนั้นไปยังสำนักงานคุ้มครองพยาน เพื่อให้สำนักงานคุ้มครองพยานสามารถนำไปประเมินสถานการณ์ในการใช้มาตรการคุ้มครองพยานต่อไป (มาตรา 4 วรรคหก ZSHG)

การใช้มาตรการคุ้มครองพยานจะสำเร็จลงได้ จำเป็นต้องมีการสร้างตัวตนปลอมให้แก่พยานบุคคล มาตรา 5 วรรคแรก ZSHG จึงให้อำนาจหน่วยงานของรัฐในการออกและเปลี่ยนแปลงเอกสารและใบรับรองต่าง ๆ ตามที่สำนักงานคุ้มครองพยานร้องขอ และตราใบที่ไม่ขัดแย้งกับประโยชน์บุคคลที่สามหรือสังคมส่วนรวม ทั้งนี้ เพื่อให้ประวัติของตัวตนปลอมเหมือนจริงมากที่สุด ยกตัวอย่างเช่น บัตรประชาชน ทะเบียนบ้าน หนังสือเดินทาง ใบขับขี่ ใบปริญญา เป็นต้น หน่วยงานเอกชนก็มีหน้าที่ต้องออกเอกสารหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลในเอกสารตามที่สำนักงานคุ้มครองพยานร้องขอ (มาตรา 5 วรรคสอง ZSHG)

และเพื่อให้เกิดความโปร่งใส สำนักงานคุ้มครองพยานจะต้องรายงานถึงการสิ้นสุดของการคุ้มครองพยานหรือมาตรการใดมาตรการหนึ่งในการคุ้มครองพยานไปยังหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่มีความเกี่ยวข้อง (มาตรา 6 ZSHG)

4.2 การคุ้มครองพยานในสหรัฐอเมริกา

4.2.1 ความทั่วไปว่าด้วยการคุ้มครองพยาน

ก) โครงการคุ้มครองพยาน (Witness Protection Program)

United States Federal Witness Protection Program (WITSEC) หรือเรียกสั้น ๆ ว่า Witness Security Program เป็นโครงการที่อยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงยุติธรรมของ

สหรัฐอเมริกา ดำเนินการโดย United States Marshals Service (USMS) โครงการคุ้มครองพยานได้ก่อตั้งขึ้นตาม Organized Crime Control Act of 1970 และได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐบัญญัติควบคุมอาชญากรรม (Comprehensive Crime Control Act of 1984) อัยการเป็นผู้พิจารณาว่าบุคคลใดตกอยู่ในอันตรายหรือถูกกระทำการที่เป็นอันตรายต่อร่างกายจากผู้กระทำความผิด หรือตกอยู่ในอันตรายจากอาชญากรรมที่รุนแรง บุคคลที่เข้าสู่โครงการคุ้มครองพยานจะได้รับการคุ้มครองโดยหน่วยงาน United States Marshals Service (USMS) ซึ่งเป็นหน่วยงานกลางของรัฐบาลทำหน้าที่เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย หรืออีกนัยหนึ่งคือหน่วยงานกลางของรัฐทำหน้าที่ให้การคุ้มครองพยานภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงยุติธรรม⁵⁵ โดยให้ความคุ้มครองตั้งแต่ก่อนขึ้นพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณาคดี ตลอดจนหลังพิจารณาคดี และหมายรวมถึงการส่งพยานที่เป็นต่างด้าวเดินทางกลับสู่ประเทศตนเองอย่างปลอดภัย

ข) มาตรการคุ้มครองพยาน

อัยการจะเป็นผู้ดำเนินการจัดการคุ้มครองพยาน ดังนี้⁵⁶

(1) หาที่อยู่ให้กับพยานและสิ่งที่เป็นที่เกี่ยวกับคดีหรือการดำรงชีพที่พยานจะต้องได้รับหากพยานร้องขอ

(2) ดำเนินการย้ายที่อยู่และให้การคุ้มครองบุคคลในครอบครัว หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องที่ใกล้ชิดกับพยาน หรือบุคคลใด ๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับคดีของพยาน

(3) ให้การรักษาพยาบาล การดูแลสุขภาพจิตใจ ให้การรักษาทั้งร่างกายและจิตใจหากพยานต้องพบจิตแพทย์หรือนักจิตวิทยา

(4) จัดหาสวัสดิการที่จำเป็นต่าง ๆ และจัดหาที่อยู่ที่ปลอดภัยให้กับพยาน

(5) จัดยานพาหนะ และ/หรือ พาหนะในการขนส่งเฟอร์นิเจอร์และทรัพย์สินส่วนตัวของพยานในการย้ายที่อยู่ใหม่

(6) เปลี่ยนประวัติให้กับพยาน ครอบครัว หรือบุคคลที่ใกล้ชิดกับพยาน เช่น จัดทำเอกสารทั้งหมดเกี่ยวกับประวัติ หรือการยืนยันตัวบุคคลของพยาน และต้องไม่มีผู้ใดสามารถตรวจสอบได้

(7) จ่ายค่าครองชีพตามความเหมาะสม เป็นต้น

กรณีอัยการพิจารณาแล้วเห็นว่า พยานจะได้รับภัยอันตรายที่ใกล้มาถึงหรือรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองแก่พยานได้ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อกระบวนการสอบสวนคดี อัยการสูงสุดมีอำนาจออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวแก่พยานก่อนที่จะมีการพิจารณาหรือรวบรวมข้อมูลว่าเงื่อนไขในการมีอยู่ครบถ้วนหรือไม่⁵⁷

⁵⁵ 28 U.S.C. § 561.

⁵⁶ Organize Crime Control Act of 1970, Comprehensive Crime Control Act of 1984, U.S.C. Title 18, Part II, Chapter 224, p.3521.

⁵⁷ U.S.C. Title 18, Part II, Chapter 224 Section 3521(c).

ค) การคุ้มครองพยานในกระบวนการพิจารณาคดีในชั้นศาล

พยานมีสิทธิพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกาคือ พยานมีสิทธิให้การเป็นพยานต่อหน้าหรือลับหลังจำเลยก็ได้⁵⁸ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการปกป้องพยานจากจำเลย ไม่ให้พยานเกิดความหวาดกลัว โดยศาลจะเป็นผู้พิจารณาว่าปรากฏเงื่อนไขที่พยานสามารถร้องขอให้การเป็นพยานลับหลังจำเลยได้หรือไม่ ศาลสูงสุดแห่งสหรัฐได้วางหลักเกณฑ์ดังนี้⁵⁹

- (1) พยานจะต้องสาบานตนตามขั้นตอนการให้การเป็นพยาน และจะต้องเข้าใจขั้นตอนกระบวนการพิจารณาในศาลเป็นอย่างดี
- (2) พยานต้องได้รับอนุญาตในการเป็นพยานการถามค้านเพื่อกล่าวหาจำเลย
- (3) ศาลจะเป็นผู้ประเมินว่าพยานนั้นมีความน่าเชื่อถือและน่าไว้วางใจในการจะให้การเป็นพยานลับหลังจำเลยหรือไม่ โดยสังเกตจากลักษณะนิสัยของพยาน

4.2.2 กฎหมายคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์ (Trafficking Victims Protection Act - TVPA)

กฎหมาย TVPA ได้มีการแก้ไขปรับปรุงตั้งแต่ ปี ค.ศ. 2003, 2005, 2008 และ 2013 การค้ามนุษย์ตามความหมายของกฎหมายคุ้มครองเหยื่อการค้ามนุษย์ (22 U.S. Code § 7102) มีดังนี้

(1) การค้าประเวณี คือ การค้าบริการทางเพศโดยการถูกบังคับ ถูกล่อลวง ถูกจัดหา โดยไม่เต็มใจหรือถูกชักชวนให้ค้าบริการทางเพศ หากการกระทำดังกล่าวกับบุคคลที่อายุไม่เกิน 18 ปี (22 USC § 7102) (9)(A)

(2) การบังคับค้าแรงงานโดยการบังคับ การจัดหา การล่อลวง การลักลอบพาคนเพื่อมาเป็นทาส การบังคับใช้แรงงานเพื่อการชำระหนี้ หรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในการใช้แรงงานหรือทำให้ตกเป็นทาส และทำให้บุคคลดังกล่าวถูกเอารัดเอาเปรียบ หรือทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตร่างกายหรือถูกทารุณกรรมอย่างร้ายแรงจากการใช้แรงงานนั้น (22 USC § 7102) (9)(B)

President's Interagency Task Force to Monitor and Combat Trafficking in Persons (PITF) เป็นหน่วยงานระดับคณะรัฐมนตรีที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐบัญญัติคุ้มครองผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ (TVPA) ในปี ค.ศ. 2000 ซึ่งประกอบด้วยหน่วยงานหลาย ๆ หน่วยงาน ทั้งนี้ PITF ทำหน้าที่รับผิดชอบด้านการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาลสหรัฐและทำหน้าที่บริหารจัดการของงบประมาณจากรัฐบาลด้วย นอกจากนั้น ยังมีหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองการค้ามนุษย์ ยกตัวอย่างเช่น Department of State (DOS) ทำหน้าที่ร่วมมือกับรัฐบาลต่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศเพื่อพัฒนาและหากลยุทธ์ที่มีประสิทธิภาพในการต่อต้านกับกระบวนการค้าทาส Department of the Treasury (Treasury) ทำหน้าที่ร่วมมือกับสถาบันการเงินในการวิเคราะห์และเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ หรือ Department of the Interior (DOI) ทำหน้าที่

⁵⁸ U.S. Constitution Sixth Amendment.

⁵⁹ *Mattox v. United States*, 156 U.S. 237 (1895).

ฝึกอบรมต่อต้านการค้ามนุษย์สำหรับบุคลากรและคู่ค้ากับหน่วยงานของรัฐบาลกลางหรือรัฐท้องถิ่น และชนเผ่า เพื่อต่อสู้กับการค้ามนุษย์และให้บริการเหยื่อในชุมชนชาวอเมริกันอินเดียนและอลาสก้า

4.2.3 การคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์

โปรแกรมการคุ้มครองพยานได้ก่อตั้งตาม Crime Control Act of 1970, Title 5, Section 501 โดยอัยการมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองพยาน⁶⁰ การคุ้มครองพยานนี้มีความสำคัญกับการคุ้มครองพยานจากผู้กระทำความผิดที่เป็นบุคคลธรรมดาและจากองค์กรอาชญากรรม เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยของพยานมีหน้าที่คุ้มครองและนำพยานขึ้นสู่ศาล โดยเจ้าหน้าที่จะต้องให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองพยานและครอบครัวเพื่อให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถช่วยเหลือตนเองได้ต่อไป ความไว้วางใจและทัศนคติที่ดีจะช่วยให้การเข้าโปรแกรมการคุ้มครองพยานสำเร็จและนำไปสู่กระบวนการยุติธรรมได้เป็นอย่างดี โปรแกรมการคุ้มครองพยานระยะสั้นนั้นจะประสบความสำเร็จก็ต่อเมื่อเจ้าหน้าที่ดูแลพยานเมื่อพยานจะต้องย้ายที่อยู่จนกระทั่งสิ้นสุดการให้การเป็นพยานในคดี ทั้งนี้ เจ้าหน้าที่ผู้ได้รับมอบหมายให้รักษาความปลอดภัยแก่พยานต้องสามารถจัดการกับพยานที่มีความกดดันและความเครียดได้อย่างมีประสิทธิภาพ United States Marshals Service (USMS) ทำหน้าที่ในการคุ้มครองพยาน ให้การฝึกอบรม และแนะนำช่วยเหลือพยานให้กลับไปใช้ชีวิตได้ตามปกติ USMS จะต้องร่วมกับอัยการทำให้พยานรู้สึกปลอดภัยตลอดการดำเนินคดี และจะต้องจัดหาสิ่งจำเป็นสำหรับการให้การเป็นพยาน เช่น อาหาร ที่พัก การรักษาพยาบาลทั้งทางร่างกายและจิตใจ การฝึกอบรมให้ความรู้ที่จำเป็น ให้คำปรึกษาต่าง ๆ เป็นต้น⁶¹

โครงการการคุ้มครองพยานส่วนใหญ่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐตามเมืองต่าง ๆ หรือมณฑลตามเมืองใหญ่ อาทิ การให้คำแนะนำสำหรับโครงการการคุ้มครองพยานเมืองเดนเวอร์ ดำเนินการโดยสำนักงานอัยการสูงสุดของเมืองเดนเวอร์ การคุ้มครองพยานเป็นเครื่องมือสำหรับสำนักงานอัยการสูงสุดของเขตปกครอง เป็นส่วนหนึ่งของแนวทางในการต่อสู้กับอาชญากรรม โดยมุ่งเน้นการคุ้มครองพยานและเหยื่อการค้ามนุษย์ แนวทางหลักในการคุ้มครองพยานหลักฐานของเมืองเดนเวอร์คือ ยุทธวิธีของการคุ้มครองเหยื่อและพยาน การให้ความช่วยเหลือเหยื่อและพยาน และการช่วยให้เหยื่อและพยานกลับคืนสู่สังคมเพื่อไปใช้ชีวิตปกติ การแนะนำโดยให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับจำนวนพนักงานสืบสวนเมืองเดนเวอร์ กำหนดลักษณะนิสัยบุคลิกภาพและทักษะที่จำเป็นในการเป็นพนักงานสืบสวน หรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยในการคุ้มครองพยาน รวมถึงหน้าที่ในการปกป้องพยานและการบริหารจัดการคดีให้กับเหยื่อและพยานในคดีค้ามนุษย์⁶²

ในการคุ้มครองเหยื่อและพยานคดีค้ามนุษย์ในขณะอยู่ในความควบคุมหน่วยงานรัฐ ในระหว่างดำเนินคดีนั้น พยานจะถูกคุมขังในสถานที่ที่เหมาะสมในฐานะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม

⁶⁰ Organized Crime Control Act of 1970, Pub. L. No. 91-452, 84 Stat. 922 (October 15, 1970).

⁶¹ Trznadel, Chief Inspector, "United States Federal Guidance on Witness Protection in Human Trafficking," (June 2015) accessed 5 September 2018, from <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a623947.pdf>.

⁶² *Ibid.*

พยานได้รับการรักษาทางการแพทย์ที่จำเป็นและให้ความช่วยเหลืออื่น ๆ ทั้งนี้ ตามกฎหมาย การคุ้มครองพยานเพื่อความปลอดภัยของพยานและเหยื่อที่พิจารณาแล้วว่ามีความเสี่ยงที่อาจได้รับอันตรายจากผู้กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ มาตรการคุ้มครองพยานนี้ให้ความคุ้มครองสมาชิกในครอบครัวของพยานด้วย บางครั้งพยานหรือสมาชิกในครอบครัวอาจถูกข่มขู่หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งแก่พยานหรือสมาชิกในครอบครัวของพยานให้เกิดความหวาดกลัว จนไม่กล้าเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมได้ พนักงานอัยการหรือเจ้าหน้าที่จะต้องใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งร่วมด้วย โดยการยื่นขอให้ศาลสั่งห้ามชั่วคราวและสั่งคุ้มครองเหยื่อและพยานและครอบครัวจากการค้ามนุษย์ รวมถึงการตรวจสอบว่าชื่อและข้อมูลที่ระบุตัวตนของเหยื่อและพยานและสมาชิกในครอบครัวจะไม่ถูกเปิดเผยต่อสาธารณชน ทั้งนี้ จะต้องจัดหาข้อมูลต่าง ๆ หรือการยื่นคำร้องต่าง ๆ ตามสิทธิให้กับเหยื่อหรือพยานตามที่สมควรจะได้รับ รวมถึงให้ความช่วยเหลือตามสิทธิของเหยื่อในการต่อสู้คดีกับผู้กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ด้วย เช่น การจัดหาทนายความ การจัดหาข้อมูลที่จำเป็นในการดำเนินคดี การเตรียมความพร้อมในการให้พยานกลับคืนสู่สังคมโดยการจัดหางานใหม่ให้กับพยาน เป็นต้น⁶³

5. การพัฒนากฎหมายคุ้มครองพยานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของมาตรการคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์

เพื่อให้การคุ้มครองพยานในคดีค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น จึงเห็นควรเสนอแนะ 6 ประการ ดังนี้

5.1 ปฏิรูปโครงสร้างของกฎหมายคุ้มครองพยาน

งานคุ้มครองพยานสามารถแบ่งออกได้ 3 รูปแบบ แต่ละรูปแบบมีลักษณะงานที่แตกต่างกัน ต้องการความเชี่ยวชาญต่างกัน หน่วยงานผู้รับผิดชอบจึงควรจะแตกต่างกันด้วย⁶⁴

รูปแบบแรก คือ การรักษาความปลอดภัยโดยเจ้าพนักงานตำรวจ (Police Protection/Target Hardening) ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรักษาชีวิตและความปลอดภัยของพยาน ครอบครัวของพยาน และบุคคลอื่น ๆ ที่มีความใกล้ชิดกับพยานได้ ความชำนาญในการสืบสวนสอบสวนและการคุ้มครองความปลอดภัยปลอดภัยพื้นฐานของตำรวจจะเป็นฐานที่ดีสำหรับมาตรการคุ้มครองพยานอื่น ๆ ต่อไป รูปแบบการคุ้มครองพยานแบบแรกนี้จึงควรตกเป็นภารกิจของตำรวจ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีหน้าที่รักษาความปลอดภัยของสังคมและความสงบเรียบร้อยของสังคม ป้องกันคุณค่าบางประการที่สังคมยอมรับมิให้เกิดความเสียหายหรือถูกทำลาย

⁶³ “State Model Law on Protection for Victims of Human Trafficking,” University of North Carolina at Chapel Hill, (June 2005) accessed 23 August 2018, จาก http://humantrafficking.unc.edu/files/2011/09/StateModelLaw_9.05.pdf.

⁶⁴ Karen Kramer, *supra* note 32, p.5.

รูปแบบที่สอง คือ การคุ้มครองพยานในกระบวนการพิจารณา (Procedural Protection) ซึ่งอาจเกิดจากการที่พนักงานอัยการหรือพยานบุคคลนั้นร้องขอหรือศาลเห็นเอง ซึ่งควรนำมาใช้กับทุกประเภทคดีและกับพยานทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในคดีที่มีความอ่อนไหวสูง เช่น คดีค้ำมนุษย์ มาตราการคุ้มครองพยานในกระบวนการพิจารณา ได้แก่ การเปิดเผยความโดยปกปิดข้อมูลที่อาจระบุตัวตนของพยาน การใช้หน้ากาก หรือการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณ์ภายนอก เป็นต้น ในการเลือกใช้มาตรการรักษาความปลอดภัยแก่พยานในกระบวนการพิจารณาทั้งหมดนั้น จะต้องคำนึงถึงความได้สัดส่วนระหว่างความปลอดภัยของพยานที่ต้องแลกมาด้วยการถูกละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาอย่างเป็นธรรมด้วย

รูปแบบที่สามคือ โครงการคุ้มครองพยาน (Witness protection program) ซึ่งตรงกับมาตรการพิเศษตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ทั้งในช่วงเวลาก่อนพิจารณาคดี (pre-trial phase) หรือระหว่างพิจารณาคดี (trial phase) มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานนี้เป็นมาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพ วิถีชีวิตของพยาน และทรัพยากรหลายประการของรัฐอย่างมีนัยสำคัญ จึงควรนำมาใช้อย่างจำกัดเมื่อมีภัยอันตรายที่ร้ายแรงที่ไม่สามารถบริหารจัดการด้วยวิธีการอื่น และเป็นกรณีที่พยานบุคคลมีข้อมูลสำคัญที่ไม่อาจได้มาด้วยวิธีอื่นได้เท่านั้น มาตรการคุ้มครองพยานรูปแบบนี้จะมีผลตัดสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาในการคัดค้านพยานที่เป็นปรปักษ์ต่อตน พยานต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนไป และรัฐมีค่าใช้จ่ายสูงในการดำเนินการ ดังนั้น ในการกำหนดหลักเกณฑ์การรักษาความปลอดภัยรูปแบบนี้ รัฐจึงต้องคำนึงถึงวิธีการ เงื่อนไขเกี่ยวกับบุคคล การเริ่มต้นและสิ้นสุดของมาตรการ หน่วยงานที่รับผิดชอบการมีอยู่และการจำกัดสิทธิของพยานเมื่อได้รับความคุ้มครอง⁶⁵ มาตรการพิเศษนี้ควรจะต้องมีบัญญัติไว้ในบทบัญญัติของกฎหมาย และควรกำหนดให้เป็นภารกิจขององค์กรอื่นแยกต่างหากจากองค์กรผู้มีหน้าที่สอบสวนคดีอาญา⁶⁶ แยกต่างหากทั้งในเชิงโครงสร้าง ในการบริหารงาน และการปฏิบัติการก็เช่นเดียวกับแบบอย่างของเยอรมนีและสหรัฐอเมริกา

จึงเห็นควรเสนอให้มีการปฏิรูปโครงสร้างของพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 โดยการเอาบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับมาตรการคุ้มครองพยานทั่วไปออกจากพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวเสีย ให้คงไว้แต่เพียงมาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานเท่านั้น เมื่อทำเช่นนั้นแล้ว มาตรการคุ้มครองพยานทั่วไป หรือการรักษาความปลอดภัยทั่วไป (Police Protection/Target Hardening) ก็จะกลับไปตกเป็นภารกิจขององค์กรตำรวจ ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยทั่วไปในสังคมอยู่แล้ว และส่วนมาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยาน ก็ให้เป็นอำนาจหน้าที่ของสำนักงานคุ้มครองพยานในกระทรวงยุติธรรม ดังเช่นปัจจุบัน

⁶⁵ *Supra* note 18, p.44.

⁶⁶ ณรงค์ ใจหาญ และคณะ, “รายงานสรุปผลการศึกษาวิจัย โครงการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 10(3) ปี 2550,” *วารสารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, ฉบับที่ 1, ปีที่ 1, 3, น.33 (2551).

5.2 เงื่อนไขที่เหมาะสมในการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

ในลำดับต่อไปนี้จะได้นำเสนอถึงเงื่อนไขที่เหมาะสมในการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน กล่าวคือ จะต้องปรากฏเงื่อนไขอย่างครบถ้วน จึงจะพิจารณานำใช้มาตรการพิเศษมาใช้

5.2.1 องค์การที่เป็นผู้อนุญาตให้ใช้มาตรการพิเศษ

อำนาจในการใช้ดุลพินิจตัดสินให้ใช้มาตรการพิเศษหรือหยุดการใช้มาตรการพิเศษ ควรจะตกเป็นขององค์กรภายนอกหน่วยงานที่ทำหน้าที่คุ้มครองพยาน อาจจะเป็นองค์กรเดี่ยว เช่น อัยการสูงสุด หรือผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือจะเป็นองค์กรผสมที่ประกอบไปด้วยผู้แทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ก็ได้ บทบัญญัติในพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 9 ที่ให้อำนาจรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้มีอำนาจตัดสินให้ใช้มาตรการพิเศษ จึงสอดคล้องกับเหตุและผลและสอดคล้องกับแนวทางการปฏิบัติที่ดีของ UNODC แล้ว⁶⁷ การใช้ดุลพินิจของรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรมนี้ไม่ควรให้มีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก (external accountability) ได้ ทั้งนี้เพื่อมิให้หน่วยงานอื่นสามารถเข้าถึงข้อมูลลับต่าง ๆ ที่รัฐมนตรีใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบโดยศาล (judicial review) ยังคงจำเป็นต้องมีอยู่ ซึ่งมาตรา 20 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ก็สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในประเด็นนี้อยู่แล้ว

5.2.2 หลักเกณฑ์ในการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

เงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานที่จะทำให้การคุ้มครองพยานบรรลุผล ควรจะมีดังต่อไปนี้

ก) ระดับของภัยอันตรายที่จะเกิดขึ้นกับชีวิตของพยานหรือบุคคลใกล้ชิดกับพยาน

พยานจะต้องตกอยู่ในอันตรายต่อชีวิตเท่านั้นจึงจะมีความจำเป็นต้องใช้มาตรการพิเศษ โดยไม่หมายความรวมถึงอันตรายต่อความเป็นอยู่ที่ดีหรือต่อทรัพย์สินของพยาน การประเมินระดับของภัยอันตรายโดยสำนักงานคุ้มครองพยาน ถือเป็นเงื่อนไขสำคัญในการออกแบบมาตรการพิเศษให้เหมาะสมกับความจำเป็นในแต่ละสถานการณ์ และตลอดระยะเวลาของการใช้มาตรการพิเศษ ก็ควรจะมีการประเมินระดับของภัยอันตรายอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อพิจารณาว่าควรจะใช้มาตรการพิเศษต่อไป หรือยกเลิก หรือเพิ่มระดับความคุ้มครองให้แก่พยาน⁶⁸

ข) คุณค่าของคำเบิกความของพยานที่มีต่อการดำเนินคดีอาญา

คำเบิกความของพยานจะต้องมีความสำคัญต่อการดำเนินคดีนั้น ๆ กล่าวคือ การรักษาความปลอดภัยของพยานโดยมาตรการพิเศษนั้นควรจะนำมาใช้กับเฉพาะพยานที่สามารถให้การต่อศาลได้อย่างเต็มที่และให้ข้อมูลอันเกี่ยวเนื่องกับคดีได้โดยละเอียด ดังนั้น ก่อนที่จะใช้มาตรการพิเศษเพื่อ

⁶⁷ *Supra* note 18, p.60.

⁶⁸ *Ibid*, p.62.

คุ้มครองพยาน พยานจะต้องให้การต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐอย่างสมบูรณ์และเข้าใจได้มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมสามารถมั่นใจได้ว่า มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานจะได้ไม่ถูกมองว่าเป็นการให้ประโยชน์ในทางมิชอบแก่พยาน⁶⁹

ค) ความยินยอมของพยาน

การใช้มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานจะต้องได้รับความยินยอมจากพยานคนนั้น การคุ้มครองพยานจึงจะสามารถดำเนินไปจนสำเร็จลุล่วงได้ จึงควรให้พยานลงนามในบันทึกความร่วมมือ (memorandum of understanding - MOU) ระหว่างพยานกับสำนักงานคุ้มครองพยานด้วย บันทึกความร่วมมือนี้จะต้องระบุถึงหน้าที่ให้การสนับสนุนมาตรการต่าง ๆ ในการคุ้มครองพยาน ทั้งยังเป็นการช่วยไม่ให้มีการต่อรองให้ลดมาตรการเพื่อความปลอดภัยต่าง ๆ ในระหว่างการคุ้มครองพยานด้วย⁷⁰

ง) ลักษณะนิสัยและความพร้อมในทางจิตใจของพยาน

ในการพิจารณาว่า พยานคนใดควรได้รับการคุ้มครองโดยมาตรการพิเศษนั้น สำนักงานคุ้มครองพยานจะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างภัยอันตรายที่พยานอาจได้รับ กับสิ่งต่าง ๆ ดังต่อไปนี้⁷¹

1. ความสามารถในการรักษาความลับ

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า พยานที่ปล่อยให้ความลับเกี่ยวกับมาตรการพิเศษคุ้มครองพยานรั่วไหลออกไปได้ ไม่ว่าจะโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ถือเป็นพยานที่ไม่ควรมีการใช้มาตรการพิเศษกับเขา เพราะเขาเป็นบุคคลที่ขาดความรับผิดชอบ

2. ความเสี่ยงที่พยานอาจกลับไปกระทำความผิดอาญาอีก

พยานที่ได้รับการคุ้มครองด้วยมาตรการพิเศษนี้ ส่วนมากเป็นอาชญากรมืออาชีพ ซึ่งบางครั้งอาศัยมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานนี้เพื่อเตรียมตัวในการกระทำความผิดครั้งต่อไป มาตรการพิเศษคุ้มครองพยานจะต้องไม่กลายเป็นที่ซ่อนตัวของอาชญากรเพื่อกระทำความผิดครั้งต่อ ๆ ไป

3. ความสมัครใจในการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อจำกัดต่าง ๆ

พยานจะต้องอุทิศตนในหลาย ๆ ด้านเพื่อให้มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานประสบความสำเร็จ พยานอาจต้องถูกโยกย้ายถิ่นฐานไปอาศัยอยู่ห่างไกลจากครอบครัวหรือจากสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคย

5.3 มาตรการต่าง ๆ ในมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยาน

มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานคือมาตรการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพและวิถีชีวิตของพยานอย่างมาก ทั้งใช้ทรัพยากรด้านการเงินและทรัพยากรบุคคลเป็นจำนวนมาก จึงควรนำมาใช้เฉพาะในกรณีที่เป็นความผิดอาญาร้ายแรง และเข้าเงื่อนไขอื่นตามที่กล่าวไว้แล้วเท่านั้น ดังนั้น มาตรการพิเศษที่ระบุไว้ในมาตรา 10 พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ตั้งแต่ (1)

⁶⁹ Karen Kramer, *supra* note 32, p.16; United Nations Office on Drugs and Crime, *supra* note 18, p.64.

⁷⁰ United Nations Office on Drugs and Crime, *supra* note 18, p.64.

⁷¹ *Ibid*, pp.63-64.

ถึง (6) จึงไม่ใช่มาตรการพิเศษทั้งหมด และเมื่อได้พิจารณาคำแนะนำของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติด และอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติองค์กรสหประชาชาติ (United Nations Office on Drugs and Crime - UNODC) แล้วจะพบว่า UNODC พูดถึงมาตรการพิเศษอยู่เพียง 2 ประการเท่านั้น ได้แก่ การให้ตัวตนใหม่แก่พยาน และการย้ายที่อยู่ของพยาน⁷²

5.3.1 การย้ายที่อยู่ของพยาน

การย้ายที่อยู่ในมาตรการพิเศษนี้จะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรม ประเพณี และการดำรงชีพของพยานเหล่านั้นด้วยว่าเหมาะสมกับที่ที่ย้ายไปหรือไม่ ทั้งนี้เพื่อให้พยานเป็นคนแปลกแยกในชุมชน สำนักงานคุ้มครองพยานจะต้องพิจารณาด้วยว่าพยานจะไม่ถูกคุกคามหรือมีภัยอันตรายต่าง ๆ และจะต้องสามารถใช้ชีวิตอยู่ต่อไปได้ด้วยตนเอง⁷³

เนื่องจากการย้ายที่อยู่ของพยานในประเทศไทย อาจประสบปัญหาและข้อจำกัดอยู่หลายประการ สำนักงานคุ้มครองพยานจึงควรพิจารณาการย้ายที่อยู่ของพยานไปยังประเทศอื่นด้วย ซึ่งถือว่าเป็นมาตรการขั้นสูงสุดในมาตรการคุ้มครองพยานทั้งปวง

5.3.2 การให้ตัวตนใหม่แก่พยาน

ในการเปลี่ยนชื่อตัว ชื่อสกุล และหลักฐานทางทะเบียนที่สามารถระบุตัวพยานนั้น โดยหลักการแล้ว จะต้องไม่มีการลบประวัติเดิมของพยาน แต่จะทำหลักฐานทางทะเบียนขึ้นมาใหม่ ซึ่งไม่สามารถเชื่อมโยงกลับไปหาข้อมูลประวัติเก่าของพยานได้⁷⁴ เพื่อให้ตัวตนที่แท้จริงของพยานถูกเปิดเผย อาจจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะบางประการร่วมด้วย เช่น เอาไฟหรือปาน หรือเอารอยสักออก เป็นต้น เพื่อมิให้ใครจดจำพยานได้ โดยการให้ตัวตนใหม่แก่พยานนี้มักกระทำภายหลังจากที่พยานได้เบิกความในชั้นศาลเรียบร้อยแล้ว การให้ตัวตนใหม่แก่พยานเป็นมาตรการที่ควรนำมาใช้เมื่อมาตรการย้ายที่อยู่หรือมาตรการอื่น ๆ ไม่อาจให้ความคุ้มครองแก่พยานได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม

5.4 การพัฒนาสำนักงานคุ้มครองพยานให้เป็นองค์กรที่ได้รับการเชื่อถือและยอมรับ

ในการดำเนินงานคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ สำนักงานคุ้มครองพยานจะต้องดำเนินการโดยยึดหลักปฏิบัติดังต่อไปนี้

⁷² Ibid, p.64.

⁷³ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลง, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2543), น.219; สุทิน ธีรวิสุทธิวรกร, “การเปลี่ยนชื่อและย้ายที่อยู่ของพยานในคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552), น.60-65.

⁷⁴ สุทิน ธีรวิสุทธิวรกร, เพิ่งอ้าง, น.60-65.

1. การรักษาความลับ

กระบวนการทุกขั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษจะต้องถูกเก็บเป็นความลับอย่างเข้มงวด เอกสารที่สำนักงานคุ้มครองพยานได้รับมาหรือส่งออกไปที่เกี่ยวข้องกับมาตรการพิเศษจะถูกเปิดเผยได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นผู้ใช้ดุลพินิจให้มีการใช้มาตรการพิเศษ เพื่อให้การรักษาความลับสามารถทำได้โดยง่าย สำนักงานคุ้มครองพยานควรมีฐานข้อมูลของตนเองที่ไม่เกี่ยวข้องกับองค์กรอื่น (stand-alone) และควรมีระบบในการติดตามและระบุการพยายามเข้าถึงข้อมูลโดยไม่ได้รับอนุญาตด้วย

2. ความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น ๆ

แม้ว่าการรักษาความลับจะเป็นหลักการสำคัญที่นำมาสู่ความสำเร็จ การใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานก็จำเป็นต้องพึ่งพาความร่วมมือจากหน่วยงานต่าง ๆ ในรัฐบาลและหน่วยงานภาคเอกชน ทั้งนี้เพื่อดำเนินการต่าง ๆ โดยราบรื่น จึงจำเป็นต้องสร้างช่องทางการสื่อสารระหว่างสำนักงานคุ้มครองพยานกับหน่วยงานอื่น ๆ อาจมีการจัดให้พบกันระหว่างเจ้าหน้าที่ของสำนักงานคุ้มครองพยานที่ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานกับเจ้าหน้าที่ระดับผู้ใหญ่ของหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อกำหนดข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน

3. ความเป็นกลาง

เมื่อเงื่อนไขในการใช้มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานปรากฏขึ้นโดยครบถ้วนแล้ว จะต้องเริ่มใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานโดยไม่ต้องคำนึงถึงสถานะของพยานว่าเป็นพยานผู้เสียหาย พยานผู้กลับใจให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม หรือพยานบุคคลอื่น ๆ เพื่อรักษาความเป็นกลางเอาไว้ ควรจะต้องคำนึงถึงข้อสังเกตดังต่อไปนี้ในการใช้มาตรการพิเศษ

1) การยอมรับบุคคลเข้าสู่กระบวนการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษจะต้องใช้หลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดกันไว้ก่อนแล้ว ทั้งนี้ ระดับของอันตรายที่อาจเกิดขึ้นแก่พยานควรต้องถือเป็นหลักเกณฑ์สำคัญ

2) องค์กรผู้ทำหน้าที่คุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษจะต้องเป็นคนละองค์กร แยกต่างหากจากองค์กรที่ทำหน้าที่สอบสวนคดีอาญา

3) การใช้ดุลพินิจใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานควรจะต้องกระทำก่อนที่จะทราบถึงความสำคัญของคดี

4) ระหว่างกระบวนการประเมินอันตรายที่อาจเกิดแก่พยาน ต้องแจ้งให้พยานทราบโดยชัดแจ้งว่า การใช้มาตรการคุ้มครองพยานมิใช่รางวัลที่รัฐมอบให้เพื่อแลกเปลี่ยนกับการมาเป็นพยาน แต่เป็นหน้าที่ของรัฐในการรักษาความปลอดภัยให้แก่พลเมืองของรัฐ และต้องทำให้พยานเห็นภาพกว้างของการคุ้มครองพยานโดยใช้มาตรการพิเศษ

5) การใช้มาตรการพิเศษเพื่อคุ้มครองพยานจะต้องไม่ทำให้พยานได้ประโยชน์มากกว่าประโยชน์ตามกฎหมายที่พยานมีอยู่ก่อนที่จะมีการใช้มาตรการพิเศษ

4. ความโปร่งใสและการตรวจสอบได้

ความโปร่งใสเป็นหลักการพื้นฐานของการบริหารงานด้วยระบบคุณธรรม และการใช้งบประมาณในการดำเนินมาตรการพิเศษคุ้มครองพยานควรจะต้องถูกตรวจสอบได้ อย่างไรก็ตาม การตรวจสอบด้วยวิธีการทั่วไปอาจทำให้การรักษาความลับซึ่งเป็นกุญแจสำคัญในการคุ้มครองพยานเกิดข้อบกพร่องได้ เช่น ใบเสร็จรับเงินจากโรงแรมหรือตั๋วเครื่องบินอาจทำให้ผู้อื่นทราบได้ว่าพยานหลบซ่อนตัวอยู่ที่ใด ดังนั้น เพื่อให้การรักษาความลับสามารถกระทำต่อไป การตรวจสอบการใช้มาตรการพิเศษจะต้องกระทำโดยใช้วิธีการพิเศษ

5.5 การบัญญัติเพิ่มเติมมาตรการคุ้มครองพยานในชั้นพิจารณาของศาล

เพื่อให้การคุ้มครองพยานในชั้นศาลมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น จึงเห็นควรเพิ่มเติมมาตรการรักษาความปลอดภัยแก่พยานในกระบวนการพิจารณาที่ยังขาดตกบกพร่องไป ดังนี้

1. การให้พยานมีบุคคลที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมในการสืบพยานได้

การให้พยานมีบุคคลที่ตนไว้วางใจเข้าร่วมในการสืบพยานได้จะช่วยลดความประหม่าและความหวาดกลัวให้แก่พยานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพราะคดีค้ำมนุษย์เกี่ยวกับการค้าประเวณี ซึ่งเป็นกรณีที่พยานมักมีความอับอายและหวาดกลัวในการมาเบิกความ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีค้ำมนุษย์ที่มีเด็กเป็นผู้เสียหาย

2. การใช้ฉากปิดบังใบหน้าของพยาน

การใช้ฉากหรือม่านจะช่วยปิดบังตัวตนของพยานมิให้จำเลย สาธารณชน และสื่อต่าง ๆ ล่วงรู้ถึงรูปลักษณ์และใบหน้าของพยาน ทั้งนี้เพื่อลดความหวาดกลัวของพยาน ฉากหรือม่านนี้จะต้องไม่ปิดบังมิให้ผู้พิพากษา อัยการ และทนายจำเลย เห็นพยาน และพยานเห็นผู้พิพากษา อัยการ และทนายจำเลย

3. การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยปกปิดตัวตนของพยาน

การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ช่วยปกปิดตัวตนของพยาน อาทิ การใช้เครื่องแปลงเสียงของพยาน จะช่วยให้ตัวตนของพยานไม่ถูกเปิดเผยออกไป โดยอาจใช้ร่วมกับการแปลงโฉมพยานด้วยการแต่งหน้า ใส่วิก หรือติดหนวดเคราปลอม และหมายความรวมถึงการเบลอภาพในระหว่างการสืบพยานผ่านการถ่ายทอดภาพและเสียงด้วย

4. การสืบพยานโดยปกปิดข้อมูลที่สามารถระบุตัวพยาน

การสืบพยานโดยปกปิดข้อมูลที่สามารถระบุตัวพยานอาจกระทำแบบไม่สมบูรณ์ กล่าวคือ พยานได้รับยกเว้นหน้าที่ในการแจ้งชื่อและนามสกุลจริง และรายละเอียดส่วนตัวอื่น ๆ นอกจากนั้น การสืบพยานโดยปกปิดข้อมูลที่สามารถระบุตัวตนของพยานอาจกระทำแบบสมบูรณ์ก็ได้ กล่าวคือ ข้อมูลเกี่ยวกับพยานทุกอย่างจะถูกปกปิดเป็นความลับ ไม่มีการให้ข้อมูลส่วนบุคคลใด ๆ ทั้งสิ้นก่อนเบิกความ โดยพยานอาจเบิกความด้านหลังฉาก เบิกความโดยใช้เครื่องแปลงเสียง เบิกความหลังจากที่ได้แปลงโฉมแล้ว หรือให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมาเบิกความแทน ซึ่งวิธีการนี้ต้องถือว่าเป็นข้อยกเว้นเพราะเป็นวิธีการที่กระทบกระเทือนสิทธิของจำเลยในการเผชิญหน้ากับพยานและถามค้านพยาน

6. สรุป

ความสามารถของพยานบุคคลในการที่จะให้ความร่วมมือกับกระบวนการยุติธรรม โดยการมาเบิกความเป็นพยานในชั้นศาลโดยปราศจากความกลัวต่อภัยอันตราย เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้รัฐสามารถบรรลุหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมได้ โดยเฉพาะในความผิดฐานค้ามนุษย์ ประเทศไทยก็เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่ได้กล่าวมานี้ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ขึ้น เพื่อใช้บังคับกับคดีอาญาทั่ว ๆ ไป และใช้บังคับกับคดีค้ามนุษย์ด้วย อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา ปัญหาการค้ามนุษย์ในประเทศไทยทวีความรุนแรงมากขึ้น แม้จะมีการตรากฎหมายเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ อันได้แก่ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีค้ามนุษย์ พ.ศ. 2559 แต่ก็ยังไม่อาจแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินคดีค้ามนุษย์ได้

จากการศึกษาพบว่า พระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 ยังมีปัญหาทั้งในเชิงโครงสร้างและในรายละเอียดปลีกย่อยบางประการ ซึ่งสามารถแก้ไขได้โดยการแยกภารกิจในการใช้มาตรการทั่วไปออกจากภารกิจในการใช้มาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานออกจากกัน มาตรการทั่วไปในการคุ้มครองพยานเป็นมาตรการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยทั่วไป จึงควรมอบหมายให้เป็นภารกิจของเจ้าหน้าที่ตำรวจซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญในภารกิจดังกล่าวอยู่แล้ว ส่วนมาตรการพิเศษในการคุ้มครองพยานเป็นมาตรการที่กระทบกระเทือนสิทธิและเสรีภาพของพยานบุคคลอย่างรุนแรง ใช้งบประมาณสูง และใช้ทรัพยากรบุคคลมาก จึงต้องให้องค์กรที่มีลักษณะเป็นมืออาชีพเช่นเดียวกับสำนักงานคุ้มครองพยานเป็นผู้รับผิดชอบ